

Svag men ändå stark

RÖDA ARMÉNS KRIGFÖRINGSFÖRMÅGA 1939–1940 I BELYSNING AV SVENSKA
MILITÄRATTACHÉER

Militärhistoria påbyggnadskurs
C-uppsats 15p
Tobias Doverholt
Handledare: Piotr Wawrzniuk

1. Inledning	1
1.1 Historisk bakgrund	1
1.2 Syfte och huvudfrågeställning	2
1.3 Tidigare forskning.....	3
1.3.1 Den svenska militärattachéverksamheten med fokus på Sovjetunionen	3
1.3.2 Sveriges militära läge	4
1.3.3 Svenska militärattachéers utbildning och sociala bakgrund.....	4
1.3.4 Röda arméns struktur och uppbyggnad.....	5
1.4 Teori.....	7
1.5 Operationalisering.....	10
2. Metod och material	11
2.1 Metod.....	11
2.2 Källdiskussion.....	12
2.2.1 Det möjligas gränser.....	12
2.2.2 Världsåskådning och rapportering.....	13
2.3 Avgränsning, definitioner och disposition.....	14
3. Undersökning.....	18
3.1 Fysiska faktorer	18
3.1.1 ”Svårt att uppnå resultat med nya organisationsstrukturen”	18
3.1.2 ”Kadror i tillräcklig mängd och av tillfredställande kvalitet”	21
3.1.3 ”Alltmer mekanisering av skyttetrupperna”	23
3.2 Konceptuella faktorer	26
3.2.1 ”Utrotning av schablonen och villkorligheten i truppernas utbildning”	26
3.2.2 ”Anfallsstrid skulle orubbligt genomföras planmässigt och säkert”	29
3.3 Moraliska faktorer	31
3.3.1 ”Befällets befogenheter att disciplinera manskapet hade kraftigt ökat”	32
3.3.2 ”Röda armén var inte i stånd att föra krig mot en starkare motståndare”	33
4. Avslutning och diskussion.....	36
4.1 Röda arméns krigföringsförmåga.....	36
4.2 Diskussion kring bedömningen av Röda arméns krigföringsförmåga	37
4.3 Vidare forskning.....	39
5. Käll- och litteraturförteckning.....	39
5.1 Otryckta källor	39
5.2 Tryckta källor	40
5.3 Internetkällor.....	42

1. Inledning

1.1 Historisk bakgrund

Efter första världskriget var Sverige tvunget att orientera sig i det nya säkerhetspolitiska läget med uppkomsten av en rad nya småstater mellan Ryssland och Centraleuropa. För Sverige hade det strategiska läget kring Östersjön förbättrats genom uppkomsten av ett bälte med buffertstater mellan Sverige och de gamla regionala stormakterna Tyskland och Ryssland.¹ Gällande framtida konflikt var de centrala ansvariga instanserna i Stockholm inställda på ett maktspel liknande första världskrigets grundmönster med triaden Storbritannien-Frankrike-Ryssland i förbund mot Tyskland i ett nytt europeiskt storkrig. Den svenska sjöfarten förväntades utsättas för stora påfrestningar, men inget av de krigförande länderna antogs besätta Sverige i strategiskt syfte.² Svenska militära planerare bedömde att sovjetiska försök att återställa sina gränser till Tsarrysslands omfång var troliga under 1930-talet. Den svenska krigsplanläggningen byggde på att kustflottan skulle löpa ut och möta en sovjetisk invasionsflotta redan i Finska viken, eller i sämsta fall på öppet vatten i Östersjön.³ De baltiska ländernas självständighet var mindre viktig för svensk säkerhet, medan Finlands självständighet och säkerhetspolitiska läge ansågs vara ett primärt svenskt intresse och bedömdes försämrats kraftigt vid sovjetisk ockupation av Baltikum då operationer mot Åland och Finland skulle vara möjliga.⁴ Den egna svenska beredskapen att möta sovjetiskt eller annat militärt hot bedömdes som undermålig. Den finske militärattachén i Stockholm, överste Palojärvi skrev år 1938 att det i Sverige inte fanns någon ”normal” försvarsberedskap till följd av nedskärningarna på 1920-talet. De årsklasser som hade ryckt in 1925–1936 hade fått en högst rudimentär militär utbildning medan officerarna saknade rutin och vågade inte ställa krav på soldaterna.⁵

Den 23 augusti 1939 undertecknade den tyske och sovjetiske utrikesministern Joachim von Ribbentrop och Vjatjeslav Molotov en icke-angreppspakt. Det kortsiktiga sovjetiska motivet bakom paktens var att bevara freden med Nazityskland för att vinna tid inför ett krig som ändå

---

¹ Ahlbäck, Anders, ”Rapport från det militära samarbetets vardag- finsk militärattachés syn på Sverige och svensk- finsk militär samverkan, 1924-1939”, *Militärhistorisk tidskrift*. 2011–2012, s. 94

² Carlgren, Wilhelm M., ”Den stora överraskningen: regeringen och Moskvapakten”, *Stormvarning / red: Bo Hugemark.*, S. 143–156, 1989, s. 144

³ Ericson Wolke, Lars, *Svensk militärmakt: strategi och operationer i svensk militärhistoria under 1 500 år*, Försvarshögsk., Stockholm, 2003, s. 186

⁴ Norberg, Erik, ”Det militära hotet: försvarsattachéernas syn på krigsutbrottet 1939”, *Stormvarning / red: Bo Hugemark.*, S. 57–90, 1989, s. 84

⁵ Ahlbäck, 2011–2012, s. 108

ansågs vara oundvikligt.⁶ Nio dagar senare, 1 september 1939 inleddes andra världskriget med att Nazityskland anföll Polen. 17 september 1939 anfölls Polen i öster av Röda armén, var på stora områden inkorporerades direkt i Sovjetunionen. Finland anfölls av Sovjetunionen 30 november 1939 utan krigsförklaring. 1940 införlivades Baltikum i Sovjetunionen, liksom i det polska och finska fallet helt i enlighet med Molotov-Ribbentropakten.⁷ För omvärlden kom den tysk-sovjetiska icke-aggressionspakten som en chock. De svenska utrikes- och militärledningarna hade i sina diplomaters och militärattachéers rapportering inte uppfattat något som liknade en förvarning om en tysk-sovjetisk uppgörelse.⁸ I Sverige under 1900-talets första hälft var det utrikesdepartementet som finansierade underrättelsetjänstens utrikesverksamhet men år 1931 drogs finansieringen in, vilket ledde till att underrättelsetjänstverksamheten blev lidande. Underrättelsetjänsten som under lång tid hade byggt upp en agent- och informatörverksamhet hade i början av 1930-talet nästan helt förfallit.⁹ Krigsmaktens militärattachéer, som var organiserade under Generalstaben (Generalstaben var den högsta operativa ledningen för armén men avvecklades 1937), blev allt viktigare för att lösa uppgiften att inhämta information om utländsk statsfientlig verksamhet. Enligt 1936 års försvarsordning organiserades en gemensam Försvarsstab för de tre vapenslagen, armén, flottan och flygvapnet med huvudsaklig uppgift att i fred omhänderta det operativa krigsförberedelsearbetet¹⁰.

1.2 Syfte och huvudfrågeställning

Syftet med uppsatsen är att analysera Röda arméns krigföringsförmåga 1939–1940 utifrån de svenska militärattachéerna i Moskva Carl Vrang och Anders Engelbrekt Flodströms rapporter om Röda armén, för att utröna om Sovjetunionen ansågs ha förmåga att genomföra offensiva, konventionella operationer mot Sverige. Fram till att Nazityskland blev en del av hotbilden rörde svenska krigsplaner under mellankrigstiden framför allt krigsscenario mot Sovjetunionen. Innan kommunisterna kom till makten styrdes Ryssland i århundranden av autokratiska tsarer, som också präglade sitt lands utveckling i högre grad jämförelsevis med andra europeiska länder.¹¹ Den tyske kanslern Otto von Bismarck, som var ambassadör i S:t Petersburg åren 1859–1862 ska ha sagt att ”Ryssland är aldrig så starkt eller svagt som hon verkar”. Ryssland har en historia av stark enväldeskultur. Förändringar kunde komma snabbt

---

⁶ Karlsson, Klas-Göran, *Europa och världen under 1900-talet*, 2., [kompletterade] uppl., Stockholm, 2003, s. 113–114

⁷ Karlsson, 2003, s. 116

⁸ Carlgren, 1989, s. 144

⁹ Frick, Lennart W och Rosander, Lars. *Bakom Hemligstämpeln. Historiska Media*, 2004, s. 22–23

¹⁰ Carlquist, Gunnar & Karlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarb. och utvidgade uppl., Malmö: Förlagshuset Norden, 1949, band 11, s. 80

¹¹ Kragh, Martin, *Rysslands historia: från Alexander II till Vladimir Putin*, 1. uppl., Stockholm, 2014, s. 9

och vara oförutsägbara¹², vilket gjorde det svårt att spå intentioner i sovjetisk utrikes- och säkerhetspolitik. Därför är det intressant att studera hur militärattachéerna bedömde kapacitet och förmåga hos Röda armén snarare än att försöka förstå viljan hos ryska makthavare och dess benägenhet att anfälla Sverige.

Uppsatsens huvudfrågeställning blir som följer:

- Hur framstod Röda arméns krigföringsförmåga 1939–1940 utifrån Vrang och Engelbrekt Flodströms rapporter?

1.3 Tidigare forskning

Tidigare forskning som är intressant för uppsatsen presenteras i avsnittet nedan. De första verken behandlar Sveriges militära läge under 1930-talet, samt svenska underrättelsetjänstens utveckling under 1900-talet fram till andra världskriget. De senare verken utgör en historisk bakgrund för Sovjetunionens militära utveckling under 1930-talet fram till andra världskriget.

1.3.1 Den svenska militärattachéverksamheten med fokus på Sovjetunionen

I Erik Norbergs verk *Det militära hotet- försvarsattachéernas syn på krigsutbrottet 1939*, framgår det att vid andra världskrigets krigsutbrott 1939 var det viktigt med goda underrättelser om läget kring Östersjöområdet. Insamlandet av information skedde vid Försvarsstabens underrättelseavdelning, som leddes av överste Carlos Adlercreutz. Insamlandet var till stor del inriktat på tekniska nyheter eller militär organisation. Rapportering av politiskt innehåll överläts till besiktningens civila personal. I politiskt känsliga lägen ansågs det rimligt att militärattachéerna även rapporterade om det allmänna läget om det kunde ha inverknings på svensk militär planering.¹³ Uppgifter om den ryska krigsmakten var av omedelbart intresse för den svenska försvarsstaben. Estland ansågs vara det land som hade bäst underrättelser om ryska förhållanden. Den svenske militärattachén major Karl Lindqvist med ansvar för Riga, Tallinn och Kaunas hade fått uppgifter från den estniska översten Saarsen, chef för estniska underrättelsetjänsten om svagheter i den ryska krigsmakten. Saarsen framhöll att Sovjetunionen tvekade att genomföra en mobilisering eftersom en sådan skulle beröra arbetare vid krigsindustrin. Bönderna vågade man inte heller mobilisera då de hyste motvilja mot regimen.¹⁴ Rapporterna från den svenska militärattachén i

---

¹² Persson, Gudrun (red.), *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv - 2016*, Avdelningen för försvarsanalys, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Stockholm, 2017, s. 194

¹³ Norberg, 1989, s. 57–58

¹⁴ Norberg, 1989, s. 70

Moskva, vid tiden för krigsutbrottet, major Carl Vrang växte i betydelse, dock var Vrang en av de svenska militärattachéerna med sämst arbetsförutsättningar då Sovjetunionens enorma geografiska utsträckning och mångfalden av nationaliteter gjorde det svårt att generalisera enskilda iakttagelser. Svårigheterna tillkom av att rörelsefriheten var starkt begränsad för utlännningar och övervakningstjänsten var kanske den mest fulländade organisationen i Sovjetunionen. Till stor del var även Vrang beroende av information från Sverige.¹⁵ Det allmänna omvärldsläget gjorde att Sovjetunionen kom att hamna i blickpunkten under sommaren och hösten 1939 för Sveriges del och hotet från Nazityskland tonades ner.¹⁶

1.3.2 Sveriges militära läge

Enligt Arvid Cronenberg var den svenska krigsmakten vid krigsutbrottet 1939 fortfarande starkt präglad av arvet från 1925 års nedrustningsbeslut. Trots att det svenska militära ledningsskiktet hade svårt att skönja något direkt krigshot mot Sverige, fanns ändå känslan under hela 1920-talet att man behövde gardera sig mot ärkefienden Ryssland, vilket försvarsbeslutet 1927 kom att präglas av. När det tyska anfallet mot Polen kom 1939, befann sig den svenska krigsmakten i en ömtålig omställningsperiod i syfte att upprusta den svenska krigsmakten efter den 1936 års fastställda försvarsordning.¹⁷ I övergången till den nya krigsorganisationen som var fördelad på sex arméfördelningar istället för på fyra, satsade krigsmakten på kvalitet och moderniseringar istället för på kvantitet.¹⁸ Sverige och många andra småstater hade inte förutsett den enorma tekniska utveckling som den andra halvan av 1930-talet kom med. Vid armén var bristerna särskilt kännbara beträffande stridsvagnar, artilleri, luftvärn och pansarvärn jämfört med internationell standard.¹⁹ Det som Sverige saknade mest vid krigsutbrottet var modern och tidsenlig utrustning samt ammunition.²⁰

1.3.3 Svenska militärattachéers utbildning och sociala bakgrund

Gunnar Åselius har diskuterat hur den moderna underrättelseorganisationen, allt eftersom tillgången på fakta växte, producerade allt mer specialiserade, beskrivande och tekniska rapporter. Däremot minskade andelen allmänna översikter och sammanfattningar när det blev

---

¹⁵ Krigsarkivet, Försvarsstabens arkiv (Då allt material kommer från Krigsarkivet kommer inte extensiva hänvisningar att skrivas. Hädanefter hänvisas till KrA). Underrättelseavdelningen (h), Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2. Kungl. svenska beskickningen i Moskva, 30. oktober 1940. "Röda arméns reorganisation", s.1. Från major Engelbrekt Flodström till Försvarsstabens underrättelseavdelning

¹⁶ Norberg, 1989, s. 86

¹⁷ Cronenberg, Arvid, "Kapplöpning med tiden: svensk krigsorganisation och krigsplanering", *Stormvarning / red: Bo Hugemark.*, S. 91–122, 1989, s. 91–92

¹⁸ Cronenberg, 1989, s. 93

¹⁹ Cronenberg, 1989, s. 116

²⁰ Cronenberg, 1989, s. 119

svårare att ha överblick över de stora sammanhangen.²¹ Kring sekelskiftet 1900 blev militärattachéerna i S:t Petersburg instruerade från Sverige att militära institutioner, övningar, utbildningsmetoder, vapenutvecklingen och lagstiftningen kring försvaret skulle studeras.²² I takt med att allt fler sektorer av samhällslivet uppfattades som intressanta ur militär synpunkt, försvagades samtidigt förbudet för militärattachéer att rapportera om politiska förhållanden. Militärattachéinstruktionernas specificering av vilka ämnen som attachén skulle rapportera om blev allt utförligare, och från 1908 föreskrevs att varje rapport skulle behandla enbart ett ämne.²³

Fredrik Eriksson har studerat vilka ramar som de svenska militärattachéerna följde i sina bedömningar under mellankrigstiden, samt om tjänst som attaché var en karriärväg eller ett sidospår. Det var först 1937 som en formell underrättelseavdelning inom Förvarsstaben skapades.²⁴ Erikssons uppsats visar att militärattachéerna under mellankrigstiden hade mycket likartad utbildning, bakgrund och synsätt. Militärattachéernas aspiranttjänst vid Förvarsstaben fungerade som en utbildning i stabstjänst och underrättelsefrågor, och formade på så vis uppfattningar om vad som var viktigt och hur omvärlden skulle bedömas. Utbildningen och deras bakgrund utgjorde komponenter i deras världsbild, vilket blev en alltmer viktigare komponent i bedömningarna av framtiden. Slutsatsen i Erikssons uppsats är att det fanns ett definitivt system för utbildningen av underrättelseofficerare och att det var ur denna krets som attachéerna hämtades.²⁵

1.3.4 Röda arméns struktur och uppbyggnad

Steven J. Zaloga och Leland S. Ness har i verket *The Red Army Handbook 1939–1945* redogjort för Röda arméns struktur och organisation. Röda armén hade varit ledande inom militärt tänkande under mitten av 1930-talet gällande mekaniserad krigföring och djupoperationer. Detta innovativa tänkande gick förlorat under Stalins utrensningar 1936–1937. Många seniora officerare fängslades eller avrättades, vilket skapade en förrädisk och hotfull atmosfär inom Röda armén. Tidigare hade diskussionerna gällande Röda arméns utveckling varit relativt öppna och accepterande. Det seniora ledarskapet inom Röda armén togs främst över av Stalins gamla kumpaner från ryska inbördeskriget, varav majoriteten var

---

²¹ Åselius, Gunnar, ”Militärattachéerna i S:t Petersburg: en undersökning av det svenska underrättelseväsendets professionalisering 1885–1917”, *Militärhistorisk tidskrift.*, 1990, s. 7–44, 1991, s. 23

²² Åselius, 1991, s. 25

²³ Åselius, 1991, s. 32

²⁴ Eriksson, Fredrik, ”Att bedöma framtiden- Svenska militärattachéer i östersjöområdet 1920-1939”, *Personhistorisk tidskrift*, 2012, s. 173-189, s. 176

²⁵ Eriksson, 2012, s. 189

helt olämpliga för sina nya jobb. Inom loppet av några månader gick Röda armén från att vara en av världens mest avancerade arméer, dock oprövad, till att bli en stor bondearmé.²⁶ Bristen på välutbildade officerare ledde till stela rigida taktiska föreskrifter och centraliserade befälsstyren. Många officerare hade även befordras över sin kompetensnivå för att kompensera för Stalins utrensningar. Situationen hos den krisartade Röda armén förvärrades av massinkallandet av värnpliktiga och den gradvisa ökade inkallelsen av reservister 1940. För att ytterligare förvärra situationen inledde den ryska regeringen ett stort upprustningsprogram 1939–1940 med syfte att byta ut stridsvagnar, flygplan och andra vapensystem.²⁷

Enligt Richard W. Harrison var chefen för den ryska Generalstaben Boris Sjaposjnikov medveten om svårigheterna med en vinterkampanj mot Finland, vilket Stalin inte ville kännas vid. De ryska trupperna skulle behöva avancera genom stora snömängder mot en tuff och beslutsam motståndare. Dessutom kunde den finska armén använda sjöar och skogsterrängen till sin fördel som täckte större delen av det finska landskapet. Även om Röda armén var numerärt och materiellt överlägsen, var de finska soldaterna bättre utbildade än ryssarna.²⁸ Det ryska anfallet körde genast fast när Röda armén nådde Mannerheimlinjen, vilket till stor del berodde på ryssarnas oförmåga att åstadkomma strid med kombinerade vapen.²⁹ Som exempel kunde ryska stridsvagnar börja avancera framåt och öppna eld mot de finska ställningarna för att sedan återvända till sina utgångspositioner innan infanteriet ens hade nått sina anfallspositioner.³⁰ Den finske överbefälhavaren Gustaf Mannerheim värderade den ryske soldaten högt men ansåg att befälen var lågt utbildade och deras metoder primitiva.³¹ Den ryska ledningens slutsatser efter Finska vinterkriget var att nästa krig skulle likna första världskrigets statiska krigföring, vilket ledde till att pansarkåren upplöstes. Detta var ett tydligt tecken på att Röda arméns intellekt hade degraderats efter Stalins utrensningar.³² Under Timosjenkos reformer 1940 inleddes en period med syfte att reparera de skador som Stalins utrensningar åsamkat Röda armén.³³

---

²⁶ Zaloga, Steven J. & Ness, Leland S., *Red army handbook 1939–45*, Sutton, Stroud, 1998, s. v (introduktion)

²⁷ Zaloga, Steven J. & Ness, Leland S., 1998, s. vi (introduktion)

²⁸ Harrison, Richard, *Architect of Soviet victory in world war II- The Life and Theories of G.S. Isserson*, McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina, 2010, s. 217

²⁹ Harrison, 2010, s. 219

³⁰ Harrison, 2010, s. 224

³¹ Harrison, 2010, s. 223

³² Harrison, 2010, s. 227

³³ Harrison, 2010, s. 234

Under gränskriget mellan Japan och Sovjetunionen inledde den ryske generalen Georgij Zjukov den avgörande offensiven 20e augusti 1939. Offensiven inleddes med massiv eldgivning från artilleri och bombplan, eskorterade av jaktflyg, som fällde bomber över fiendens främsta linjer. Senare började infanteri och stridsvagnar att sätta sig i rörelse under beskydd av artilleriets fortsatta beskjutning.³⁴ Offensiven var framgångsrik då Röda armén lyckades rycka fram längs flankerna och slutligen omringa och förinta 6. japanska armén.³⁵ Trots Zjukovs framgång med att kombinera stora stridsvagnsformationer med mekaniserat infanteri, avfärdade den högsta ryska ledningen erfarenheterna. I väst var kriget föga känt. Detta berodde på att Japan ville tysta ner nederlaget och Stalin, som förhandlade med Nazityskland och Storbritannien-Frankrike om en allians med en av parterna, ville låta kriget förbli okänt.³⁶

Av den tidigare forskningen framgår det att i studiet av svenska militärattachéer i östersjöområdet under 1930-talet, var Sovjetunionen av stort intresse för svenska militärattachéer då det var en potentiell motståndare till Sverige. Röda armén har studerats i varierande grad, utan att svenska militärattachéers uppfattning om Röda armén som krigsinstrument har redogjorts för, varken på ett generellt plan eller enskilda faktorer som påverkade Röda arméns militära förmåga. Denna insikt leder till mina forskningsfrågor och studiet av svenska militärattachéers uppfattningar och bedömningar av Röda arméns krigföringsförmåga.

1.4 Teori

Enligt Rebecka Haendler har analysverktyget krigföringsförmåga ingen känd teoretisk bakgrund³⁷ men för att ytterligare bryta ner analysverktyget kommer jag i uppsatsen utgå utifrån den brittiske militärteoretikern J. F.C. Fullers bok *The Foundations of the Science of War* från 1926. Han utgick i sitt teoretiska tänkande från en tredelningsprincip, som han menade genomträngde allt i tillvaron. Världen är tredimensionell och människan tänker tredimensionellt.³⁸ Fullers ideala militära organisation bygger på tre delar, som alla har olika funktion och syfte och måste vara i ömsesidig balans.³⁹ Enligt Fuller måste hänsyn tas till den

---

³⁴ Goldman, Stuart D., *Nomonhan, 1939: the Red Army's victory that shaped World War II*, Naval Institute Press, Annapolis, Md., 2012, s. 139

³⁵ Goldman, 2012, s. 148

³⁶ Goldman, 2012, s. 167

³⁷ Rebecka Haendler, "Krigföringsförmåga. svensk doktrin och dess stöd i internationella teorier". Kadettuppsats. Försvarshögsk., Stockholm, 2012, s. 6

³⁸ Fuller, J. F. C., *The foundations of the science of war*, Books Express Publishing, Saffron Walden, 2012[1926], 2012, s. 51

³⁹ Fuller, 2012, s. 61

treenighet som människokroppen består av, eftersom all mänsklig aktivitet utförs av individer stadda i antingen inre harmoni eller konflikt. Treenigheten utgörs av själen, hjärnan och kroppen. Dessa krafter måste utnyttjas, kontrolleras och vidmakthållas och kan inte åtskiljas.⁴⁰

Hjärnan arbetar i den mentala sfären, själen i den moraliska sfären och kroppen arbetar i den fysiska sfären. Hjärnan är det organ som kontrollerar människan. Den utsätts konstant för olika intryck främst ägnade att påverka människans själ. I hjärnan lämnar varje känslaintryck ett minne. I minnet kommer sedan de sammanlagda känslaintrycken att skapa förståelse och förmåga att se samband. Människans själ innehåller olika sorters känslor och instinkter. Den starkaste instinkten är självbevaringsdriften. Kroppen genomför olika medvetna handlingar som alla tjänar någon form av övergripande syfte.⁴¹ Utifrån detta resonemang ansåg Fuller att det militära instrumentet kan liknas till människokroppen och till den moraliska, konceptuella och fysiska sfären.⁴² Vidare beskrev Fuller dessa krafters roll i krigföringen. För att segra i krig krävs det att den egna sidan kombinerar de moraliska, konceptuella och fysiska faktorerna. Ingen enskild faktor är starkare än de andra utan de kompletterar och stärker varandra.⁴³

Förnuft är den kontrollerande fakulteten i den mentala sfären då människans medvetna handlingar utgår från förnuftet. Om det går att förstå orsakssamband mellan fenomen är det möjligt att förutse skeenden och agera istället för att reagera.⁴⁴ För Fuller är även krig framförallt en kamp mellan idéer. Den aktör som har bäst idéer och därmed utnyttjar sina stridskrafter på optimalt sätt går segrande ur striden.⁴⁵

Fuller menade att det är i den fysiska sfären som den största skillnaden mellan krig och fred finns, eftersom det är där som förstörelsekraften finns.⁴⁶ I den fysiska sfären finns tre element: skydd, offensiva aktioner och rörelse. Att försöka separera dessa tre element är omöjligt då de alla är beroende av varandra. Till exempel får olika vapensystem störst effekt genom skydd och rörelse. Offensiva handlingar motsvaras av olika vapensystem som har syftet att antingen döda, skada eller terrorisera. Det finns tre typer av rörelse, taktiska, strategiska och

---

⁴⁰ Fuller, 2012, s. 57

⁴¹ Fuller, 2012, s. 57

⁴² Fuller, 2012, s. 58

⁴³ Fuller, 2012, s. 146

⁴⁴ Fuller, 2012, s. 94

⁴⁵ Fuller, 2012, s. 184

⁴⁶ Fuller, 2012, s. 144

administrativa.⁴⁷ På slagfältet kan hög rörelse besegra en stark motståndare.⁴⁸ Som skydd kan pansar eller fortifikationer användes men även genom rörlighet uppkommer skydd.⁴⁹

Fuller ansåg att den moraliska sfären är komplex.⁵⁰ Människans kropp är starkt påverkad av dess fysiska omgivning, medan människans själ påverkas av dess moraliska omgivning. För Fuller inbegrep moral bl.a. kamratskap, plikt känsla och uthållighet.⁵¹ I krig måste varje soldat vara disciplinerad och frukta att fly slagfältet p.g.a. den bestraffning som väntar. Soldaten måste ha vilja att avancera framåt genom hög moral, och intelligens för att tillämpa krigets principer i sin egen sfär på slagfältet. Enligt Fuller kräver modern krigföring att varje soldat lär sig ledarskap. Då krig har blivit alltmer komplext är det dock inte längre möjligt att bygga disciplin på rädsla, då detta leder till lokunskap, och rädsla för initiativ och kreativitet som kan lamslå de egna leden. I sådant fall kommer en intelligent motståndare att utmanövrera den egna sidan, delvis genom snabbare beslutsfattande.⁵²

Sammanfattningsvis av det ovanstående utgörs Fullers teori av tre sfärer. Den fysiska sfären utgörs av stridskrafter, personal, materiel. Den konceptuella sfären innehåller idéer för stridens utförande samt hur detta kommer organisationen till del, vilket utmynnar i utbildning, reglementen och doktriner, samt i ledning av stridskrafter. Den moraliska sfären behandlar frågor om moral och disciplin. Den nya zeeländska⁵³, brittiska⁵⁴ och svenska doktrinen i *Militärstrategisk doktrin 16* (MSD 16) använder begreppet krigföringsförmåga (eller Fighting power) i sina doktriner. Krigföringsförmåga anges bygga på en moralisk, konceptuell och fysisk faktor. Eftersom alla tre försvarsmakternas formuleringar av krigföringsförmåga tycks bygga på Fullers teori om en mental, moralisk och fysisk sfär anser jag att det är berättigat att använda Fuller som teori i denna uppsats. Fuller skapade det teoretiska ramverket som ligger till grund för krigföringsförmåga medan MSD 16 gör Fullers teori mer angreppsbart då det konkretiserar Fullers teori.

---

⁴⁷ Fuller, 2012, s.146–48

⁴⁸ Fuller, 2012, s. 219

⁴⁹ Fuller, 2012, s.152

⁵⁰ Fuller, 2012, s.116

⁵¹ Fuller, 2012, s.185

⁵² Fuller, 2012, s. 307–308

⁵³ http://www.nzdf.mil.nz/downloads/pdf/public-docs/2012/nzddp_d_3rd_ed.pdf

⁵⁴ *British defence doctrine*. London: Joint warfare, 1997, s. 6.2

1.5 Operationalisering

För att kunna göra en uttolkning av Fullers tre sfärer ska en operationalisering utformas. I den svenska militära doktrinen som den presenteras i *Militärstrategisk doktrin 16* framgår det att begreppet krigföringsförmåga används som ett analysinstrument för att bedöma sin egen och en motståndares militära förmåga. Krigföringsförmåga består av fysiska, konceptuella och moraliska faktorer. Till de fysiska faktorerna hör stridskrafter, personal och övriga resurser. Som konceptuella räknas doktriner och policy. De moraliska faktorerna sammanfattas i vilja, ledarskap och värdegrund.⁵⁵ Begreppet krigföringsförmåga är med andra ord fullt tänkbart sprunget ur Fullers teori och applicerbart i denna uppsats, som har till syfte att studera hur militärattachéerna Vrang och Engelbrekt Flodström uppfattade och bedömde Röda arméns krigföringsförmåga.

För att underlätta överskådligheten och analysen har den övergripande frågeställningen brutits ner i ett antal operationaliserande frågor:

- Hur beskrivs Röda arméns stridskrafter, personal och materiel i den fysiska faktorn?
- Hur beskrivs utbildning och reglementen inom Röda armén i den konceptuella faktorn?
- Hur beskrivs Röda arméns moral och disciplin i den moraliska faktorn?
- Hur framställs balansen mellan den moraliska, fysiska och konceptuella faktorn inom Röda armén?

Eftersom analysverktyget krigföringsförmåga är ett modernt begrepp som militärattachéerna troligtvis inte var bekanta med, är det viktigt att understryka att det används för att kunna placera militärattachéernas bedömningar av Röda armén i en modern kontext och för att samtida läsare ska få en bättre förståelse för Röda arméns militära förmåga. Det är viktigt att använda dessa begrepp med stor försiktighet för att inte dra förhastade slutsatser utifrån källmaterialet.

---

⁵⁵*Militärstrategisk doktrin: MSD 16*, Försvarsmakten, Stockholm, 2016, s. 25

2. Metod och material

2.1 Metod

Analysen av materialet kommer att ske utifrån de operationaliserande frågeställningarna. Grunden i undersökningen är en tematisk kvalitativ textanalys bestående av en noggrann närläsning för att reducera källmaterialet och göra det mer gripbart där jag söker kategoriskt efter nyckelord som faller in i den moraliska, konceptuella och fysiska faktorn inom krigföringsförmåga. Tillvägagångssättet för denna uppsats handlar alltså om att i arbetet lokalisera återkommande områden och konstruera samlande kategorier som krigföringsförmåga består av. För att kunna använda analysverktyget på bästa sätt så kommer undersökningsmaterialet delas in i kategorier. De kategorier som har valts ut bygger på de tre faktorerna som krigföringsförmåga består av- de konceptuella, moraliska och fysiska. Inom den tematiska analysen måste man emellertid skilja på två inriktningar, dels den induktiva och dels den deduktiva. Den deduktiva inriktningen handlar om att metoden är teoristyrd. Den induktiva metoden handlar om att identifiera teman utifrån vad som framkommer i materialet.⁵⁶ I denna uppsats kommer emellertid en deduktiv analys att användas därför att kärnan i uppsatsen är analysverktyget krigföringsförmåga, som är ett praktiskt verktyg och som används åtminstone i den svenska och brittiska försvarsmakten, *Fighting power*.⁵⁷

Textanalys används oavsett infallsvinkel för att tolka något, en samhällsprocess eller ett historiskt skede som exempel. Textanalys är en forskningstradition som har en övergripande bakgrund i hermeneutiken. Det moderna begreppet hermeneutik formades av tysken Friedrich Schleiermacher (1768–1834) som skapade en systematik av tolkandet av texter. Det finns olika faser i tolkningsprocessen. I den första fasen uttolkas texten som helhet utifrån textens detaljer, i den andra studeras detaljerna utifrån uttolkningen av texten som helhet.⁵⁸ Begreppet kontext är en sammanfattande term för sammanhanget i tid och rum. Kontexten är den verklighet som man vill komma åt genom att studera utvalda texter och kontext är det sammanhang som används för att tolka den valda texten.⁵⁹

---

⁵⁶ Braun, Virginia. Clarke, Victoria. *Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology*, 2006, 3(2), s. 78–80

⁵⁷ *British defence doctrine*. London: Joint warfare, 1997, s. 6.2

⁵⁸ Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Upplaga 1, 2018, s. 69–70

⁵⁹ Gustavsson & Svanström, 2018, s. 73

Resultaten som placeras i respektive kategori kan vara av både kvantitativ karaktär som siffror avseende materiel eller personal, som kvalitativ angående doktrin eller utbildning, utan att för den sakens skull kvantifiera hur bra utbildningen eller personalen är.

2.2 Källdiskussion

Samtliga dokument som materialet består av bevaras på Krigsarkivet och utgörs av före detta hemligstämplat material, som kommer från försvarsstabens underrättelseavdelning. Studien använder främst dokument skrivna av de två militärattachéerna i Moskva, men använder även Försvarsstabens underrättelseavdelnings direktiv och information riktad till militärattachéerna. Det var framförallt Carlos Adlercreutz, chef för underrättelseavdelningen som författade brev till militärattachéerna. Källmaterialet består av två volymer av inkomna rapporter skrivna av militärattachéerna och en volym skrivna av försvarsstabens underrättelseavdelning. Den volym som innehåller försvarsstabens underrättelseavdelnings brev omfattar, dels uppmaningar om vilken information underrättelsestaben i Stockholm ville ha, och dels information om Sovjetunionens militära läge. De rapporter som skrevs av militärattachéerna skickades oftast med en veckas mellanrum och kunde innefatta allt från ryska stridskrafterns geografiska läge till nya vapensystem som hade introducerats inom Röda armén. Ibland skickade militärattachéerna längre rapporter som kunde behandla ett specifikt ämne, som t.ex. ett nytt infanteriregemente. Att det var hemligstämplat material gör att det inte bör ha funnits någon anledning att uppmåla någon annan bild av verkligheten än den som attachéerna förmedlade. Materialet har god närhet i tid då attachéerna skrev rapporterna på plats i Moskva och i nära anknytning till händelser och processer som attachéerna rapporterade om.

2.2.1 Det möjligas gränser

En viktig fråga för den svenska Försvarsstaben var naturligtvis vilken militär förmåga Sovjetunionen verkligen var i besittning av. Det kan ha varit svårt för de svenska militärattachéerna att självständigt och oberoende skapa sig en objektiv bild av Röda armén. Som det framgått av både källmaterialet och Norberg hade den svenske militärattachén i Moskva dåliga arbetsförutsättningar och var i hög grad beroende av information från Sverige. Rörelsefriheten för militärattachéerna var väldigt begränsad i Sovjetunionen och informationen som militärattachéerna fick tillgång till om Röda armén ansågs oftast vara bristfällig eller otillförlitlig. Som det framgått av Frick och Rosander så var militärattachéernas verksamhet viktig för att få fram information om utländsk fientlig

statsverksamhet, eftersom den svenska underrättelsetjänsten hade nedmonterats under 1930-talet. Detta kan ha medfört att militärattachéerna kände press att göra ett gott arbete och att få fram information om Röda armén. Militärattachéerna kan ha överdrivit sin roll och sitt nätverk i informationsinsamlingen av Röda armén när den mesta informationen kom från öppna sovjetiska källor och av en snäv krets bestående av andra militärattachéer i Moskva.⁶⁰

2.2.2 Världsåskådning och rapportering

Som Eriksson redogör för i sin uppsats *Att bedöma framtiden- Svenska militärattachéer i östersjöområdet 1920-1939*, så hade de svenska militärattachéerna under mellankrigstiden i stort sett samma utbildning, synsätt och bakgrund. Att de flesta militärattachéerna studerade ryska på plats i Ryssland innan den ryska revolutionen formade även delvis synen på arvtagaren Sovjetunionen enligt Eriksson. Det kan antas att militärattachéernas *belief system*, deras övergripande förståelse av omvärlden skapades när de framtida militärattachéerna gjorde aspiranttjänst vid Generalstaben och då det formade vad som var viktigt, och hur omvärlden skulle bedömas. I säkerhetspolitiska bedömningar spelar den föreställda hotbilden och kontrasteringen av fienden mot självbilden en avgörande roll, snarare än underrättelseinformation som strömmar in.⁶¹ Eriksson har även redogjort för att antisocialism kombinerat med pessimism var vanligt förekommande i svenska attachérapporter i östersjöområdet under mellankrigstiden. För attachéerna i östersjöområdet var det viktigt att avgöra hur motståndskraftiga de nya staterna i östersjöområdet var mot kommunism. Kommunism sågs som det största hotet och antisocialism med en antisemitisk ton av ”judebolsjevism” riktades mot kommunister. Darwinistiska influenser fanns även hos militärattachéerna där t.ex. baltländerna inte ansågs ha någon framtid då Sovjetunionen skulle göra processen kort med dessa länder för att underlätta framkomligheten till Östersjön.⁶² Meddelandena som kom från Stockholm kan även ha påverkat militärattachéernas syn på Röda armén. Som exempel skrev Adlercreutz från Stockholm 20 oktober 1939 att ”tyskarna bedöma de ryska trupperna delvis vara väl tekniskt utrustade men illa disciplinerade. Ledningen skulle vara synnerligen svag, även inom truppförbanden på grund av kommissariesystemet”.⁶³

---

⁶⁰ Frick & Rosander, 2004, s. 22–23

⁶¹ Wawrzeniuk, Piotr, ”Potentiella alliansbröder i norr? Finland och Estland i polska säkerhetsbedömningar 1918–1939” *Historisk Tidskrift för Finland*, 2011, s. 227

⁶² Eriksson, Fredrik, ”Coping with a New Security Situation – Swedish Military Attachés in the Baltic 1919-1939”, *Baltic Security & Defence Review*, Vol 15 (2) 2013, s. 59-60

⁶³ (KrA). Utgående skrivelser, 1938–41, Serie B I: 15, vol 1. Stockholm 20 oktober 1939. Hb nr. 343

Det är rimligt att anta att Vrang och Engelbrekt Flodström var två väldigt hårt skolade personer, som kom från en väldigt säregen omgivning. Med tanke på att Sovjetunionen och kommunism var det stora hotet mot Sverige kan det ha kommit att forma Vrangs- och Engelbrekt Flodströms rapportering. Källmaterialet har således två huvudbegränsningar. Det är tillgången till information i Sovjetunionen som är begränsad och militärattachéernas förmåga att uppfatta och tolka den ryska krigföringsförmågan utifrån den egna utbildningen och världsbilden. Det måste framhållas att militärattachérapporterna är den enda informationen som fanns att tillgå under den här perioden eftersom underrättelseverksamheten hade i princip lagts ned under 1930-talet. Detta var kritiska år för Sverige med både hotet från Nazityskland i väst och med hotet från Sovjetunionen i öst. Attachérapporterna var därför viktiga för Sveriges militära bedömare i Försvarsstaben, trots rapporternas påtagliga brister. Detta är något som måste tas hänsyn till under arbetets gång när militärattachérapporterna läses. Dock eftersom uppsatsens syfte är att studera hur militärattachéerna uppfattade och därmed bedömde Röda arméns krigföringsförmåga förefaller det inte vara problematiskt att de är tendentiösa.

Major Carl Birger Vrang genomgick Krigshögskolan 1917–1919, var som löjtnant aspirant vid Generalstaben 1920–1922 och året därpå befordrades han till kapten och tjänstgjorde vid Bodens artilleriregemente. 1936 utnämndes Vrang till major och utsågs till regementsstabschef för Wendes artilleriregemente. Vrang tjänstgjorde som militärattaché i Moskva 1936–1939.⁶⁴ Överste Anders Engelbrekt Flodström avlade officersexamen i Falun 1918. 1925–1927 genomgick Engelbrekt Flodström Krigshögskolan och 1934 blev han kapten vid Generalstaben. Som major tjänstgjorde Engelbrekt Flodström som militärattaché i Moskva 1939–1942. 1946 befordrades han till överste och avslutade sin karriär som chef för arméns jägarskola.⁶⁵ Eftersom Engelbrekt Flodström ersatte Vrang som militärattaché i Moskva i oktober 1939 medför detta att Engelbrekt Flodströms rapporter används mer i uppsatsen.

2.3 Avgränsning, definitioner och disposition

Innehållet i rapporterna från militärattachéerna Vrang och Engelbrekt Flodström behandlar olika områden från armégeneraler i Röda armén till civilbefolkningens matförsörjning. I denna uppsats har en avgränsning valts till att endast studera de områdena som anknyter till

---

⁶⁴ KrA Biografica, Wolffelt-Wrang, vol 20, Vrang, Birger

⁶⁵ KrA. Biografica, Flemberg-Florman, vol. 8 A, Engelbrekt Flodström, Anders.

analysinstrumentet ”krigföringsförmåga”, dvs. de tre faktorerna fysiska, konceptuella och moraliska.

En avgränsning i tid har gjorts och uppsatsen kommer att behandla åren 1939–1940. Anledningen till denna avgränsning beror på att Röda armén utsattes för stora påfrestningar med först det polska fälttåget efter uppgörelsen med Nazityskland för att dela upp östra Europa mellan sig och sedan Finska vinterkriget. Röda arméns prestationer, i framförallt kriget, mot Finland låg inte i linje med de förväntningar som den ryska ledningen hade, dvs. att Finland snabbt skulle bli pacificerat och erövrat. Vinterkriget åtföljdes av reformer inom Röda armén ledda av den ryske marskalken Semjon Timosjenko. Reformerna är intressanta att studera för att försöka utröna om militärattachéerna ansåg att den ryska krigföringsförmågan var på tillfredställande nivå, eller huruvida den ökade, särskilt eftersom Sovjetunionen fört krig mot två stater vars resurser vida understeg de ryska. Detta var en situation som även Sverige skulle befinna sig i en eventuell konflikt med Sovjetunionen. 1941 har inte valts att studeras, dels för att hotet mot Sverige i praktiken upphörde efter Nazitysklands invasion av Sovjetunionen, och dels för att Röda armén befann sig i en stor omställningsperiod efter den nyss träffade freden med Finland. Det skulle antagligen dröja flera år innan Sovjetunionen faktiskt utgjorde ett kraftigt hot mot Sverige. Eftersom det tar lång tid att höja sin krigföringsförmåga blir det tämligen fruktlöst att titta på Röda arméns krigföringsförmåga 1941 jämfört med 1939–1940.

Med personal avses ”alla de anställda inom Röda armén”.⁶⁶ Med materiel avses den utrustning som används inom verksamheten för Röda armén.⁶⁷ Stridskrafter kommer att definieras som ”militära styrkor inom Röda armén”.⁶⁸ Militära doktriner kommer att definieras som ”institutionaliserad kunskap om hur, för vad och varför militära resurser borde användas”.⁶⁹ Utbildning kommer i denna uppsats att utgå efter följande definition ”utbildningens mål är en bestämd och begränsad yrkeskompetens”.⁷⁰ Reglemente definieras som ”för försvarsgrens uppträdande i krig grundläggande bestämmelser”.⁷¹ Moral och disciplin kan definieras på olika sätt, framförallt beroende på i vilket sammanhang som

---

⁶⁶ Carlquist, Gunnar & Carlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarb. och utvidgade uppl., Malmö: Förlagshuset Norden, 1952, band 22, s. 826

⁶⁷ *Nationalencyklopedins ordbok Bd 2 [Hå-Reko]*, 1996, s. 361

⁶⁸ *Svenska akademiens ordlista över svenska språket*, 14: e uppl., Norstedts, Stockholm, 2015, s. 1282

⁶⁹ Ångström, Jan & Widén, Jerker, *Contemporary military theory: the dynamics of war*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015, s. 5

⁷⁰ Engström, Christer & Marklund, Kari (red.), *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 3 [Bit-Car]*, Bra böcker, Höganäs, 1990, s. 544

⁷¹ Carlquist, Gunnar & Carlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarb. och utvidgade uppl., Malmö: Förlagshuset Norden, 1952, band 23, s. 1038

begreppet används i. Moral kan som exempel definieras som ”uppfattning om rätt och orätt”.⁷² Disciplin kan definieras som ”den laganda och stridsvilja, samt ibland den vanemässiga orderlydnad, som gör en militär enhet effektiv och pålitlig i krig.”⁷³ *Kungl. krigsvetenskapsakademins tidskrift* har definierat moral som ”den andliga kraft som håller en soldat uppe inför slagfältets skräck och fasa och som sätter honom i stånd att övervinna självbevarelsestriden”⁷⁴ och disciplin som ”vanan att lyda, viljan att lyda, samt viljan att göra mer än att bara lyda”.⁷⁵ Då *Kungl. krigsvetenskapsakademins tidskrifts* definitioner skrevs under samma tidsperiod som militärattachéerna verkade i Moskva och av svenska officerare anser jag det vara lämpligast att använda dessa definitioner.⁷⁶

Undersökningskapitlet har utformats på så sätt att först kommer de fysiska faktorerna, personal, utrustning och organisationsstruktur att redogöras för. De fysiska faktorerna efterföljs av de konceptuella faktorerna som består av reglementen och utbildning. Sist i undersökningskapitlet skildras de moraliska faktorerna som består av moral och disciplin. Varje kapitel kommer även att inledas med en återkoppling till Fullers teori. Redogörelsen för empirin kommer att göras tematiskt såvida det inte är en process som pågår över en längre tidsperiod, vilket kommer att redogöras för i kronologisk ordning. Eftersom faktorerna påverkar varandra är det möjligt att vissa ämnen i undersökningskapitlet kommer att diskuteras under flera olika faktorer. Jag har valt ett tematiskt angreppssätt i undersökningen istället för att studera materialet utifrån vem av militärattachéerna som har skrivit rapporterna. Detta beror på att jag studerar militärattachéernas samlade bedömning om Röda arméns krigsföringsförmåga. Det tematiska angreppssättet beror på att jag inte har kunnat märka någon skillnad mellan hur de två militärattachéerna skrev sina rapporter eller att mängden skrivna rapporter skiljde sig under freds- eller krigstid. Som exempel skrev Engelbrekt Flodström 22 januari 1940, dvs. mitt under Finska vinterkriget om ”den inre fronten” i Sovjetunionen och om livsmedelsbristen som rådde i ryska städer.⁷⁷ Även under Finska vinterkriget fortsatte Engelbrekt Flodström att rapportera om ”den inre fronten” eller var ryska arméer var förlagda runt om i Sovjetunionen, som de båda militärattachéerna gjorde före Finska vinterkrigets utbrott. Eftersom Både Vrang och Engelbrekt Flodström genomgick Krigshögskolan och

---

⁷² Engström, Christer & Marklund, Kari (red.), *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 13 [Malay-Mönj]*, Bra böcker, Höganäs, 1994, s. 445

⁷³ Engström, Christer & Marklund, Kari (red.), *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 5 [Dio-Et]*, Bra böcker, Höganäs, 1991, s. 16

⁷⁴ *Kungl. krigsvetenskapsakademins Handlingar och Tidskrift*, ”Årsberättelse”, 1944, s. 5–7

⁷⁵ *Kungl. krigsvetenskapsakademins Handlingar och Tidskrift*, ”Disciplin och moral”, 1942, s. 283

⁷⁶ Cronenberg, Arvid, ”Från första världskriget till nutid”, *Fäderneslandets försvar: Kungl. Krigsvetenskapsakademien 1796–1996 / red: Norberg, Erik*. Atlantis, Stockholm, 1996, s. 261

⁷⁷ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 22 januari 1940. ”Militära läget i SSSR i senare delen av januari 1940”

tjänstgjorde vid Generalstaben kan deras likartade utbildning resultaterat i liknande synsätt hur omvärlden skulle bedömas, vilket Ericsson redogjort för.⁷⁸ Detta uttrycker sig i att deras rapporter skiljer sig mycket litet åt. Då jag inte kan märka någon större skillnad på Vrangs och Engelbrekt Flodströms rapporter anser jag inte heller att det är problematiskt att jag använder Engelbrekt Flodströms rapporter mer än vad jag använder Vrangs rapporter.

---

⁷⁸Eriksson, Fredrik, "Coping with a New Security Situation – Swedish Military Attachés in the Baltic 1919-1939", *Baltic Security & Defence Review*, Vol 15 (2) 2013, s. 59-60

3. Undersökning

3.1 Fysiska faktorer

I den fysiska faktorn finns förstörelsekraften och utgörs av skydd, offensiva handlingar och rörelse. Om den fysiska organisationen har visat sig defekt, tvingas man ofta förlita sig på soldaternas moral istället. Om en armé söker efter bättre skydd, mer rörlighet och mer offensiv kraft tyder det på man vill höja den fysiska faktorn. I bedömningen av en armés fysiska faktorer får man dock inte låta sig luras av att ytterligare skydd, rörelse och vapen tillförs. Det som avgör en armés fysiska faktor är hur skydd, rörelse och vapen används. Genom att även studera en armés organisationsstruktur är det möjligt att få en uppfattning om vad den är kapabel till.⁷⁹ Detta avsnitt avser att besvara frågan: Hur beskrivs Röda arméns stridskrafter, personal och materiel i den fysiska faktorn?

3.1.1 ”Svårt att uppnå resultat med nya organisationsstrukturen”

Adlercreutz önskade att Vrang skulle ägna särskild mycket uppmärksamhet åt Röda arméns pågående omorganisation från territorialsystemet till kadersystemet, dels eftersom det innebar en kraftig upprustning av stridskrafter, och dels då det påvisade att milisförband inte längre ansågs ha tillräckligt värde, vilket han menade påverkade Sverige.⁸⁰ I en rapport från 29 mars 1939 uppmärksammades folkkommisarierna för försvaret Kliment Vorosjilovs tal, där det framgick det att Röda arméns markstridskrafter organiserats utifrån en blandad princip, territorialsystemet och kadersystemet. Enligt Vorosjilov motsvarade inte territorialförsvaret längre tidens krav på Sovjetunionens försvar. Det fungerade endast så länge som kapitalistiska länders arméer var relativt små. Med territorialsystemet bestod Röda arméns fördelningar av små och svaga enheter, vilket innebar att huvuddelen av infanteriförbanden samt andra förband under första tiden efter mobilisering haft svaga organisationer och relativt lågt stridsvärde. Därför var kadersystemet att föredra.⁸¹ På grund av befälsbristen trodde Adlercreutz dock att det hade varit svårt att uppnå resultat med den nya organisationsstrukturen. Hans bedömning var att befälsstillgången var avgörande vid utökning av divisionernas antal.⁸² Engelbrekt Flodströms kvantitativa uppskattning av Röda armén förutsåg kapacitet att mobilisera mellan 150–210 skyttedivisioner. Någon större utökning av fredstida kavalleridivisioner och pansarbrigader ansågs inte möjligt på grund av häst- och

---

⁷⁹ Fuller, 2012, s. 173–174

⁸⁰ (KrA). Utgående skrivelser, 1938–41, Serie B I: 15, vol 1. Stockholm 4 april 1939. Hb nr. 118.

⁸¹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 29 mars 1939. ”Vorosjilovs tal i XVIII. partikongressen”

⁸² (KrA). Utgående skrivelser, 1938–41, Serie B I: 15, vol 1. Stockholm 3 mars 1940. Hb nr. 149

materialbrist.⁸³ 1939 bedömdes Röda arméns totala stridskrafter, inklusive marinen och flygstridskrafter, bestå av fyra miljoner soldater. I fjärran östern var 25 infanteridivisioner placerade, ca. 40 infanteridivisioner var vända mot Rumänien, 60 infanteridivisioner var stationerade i Polen, och mot de baltiska länderna skulle endast mindre styrkor ha grupperats. Truppstyrkorna grupperade mot Finland var av okänd art men uppfattningen var att trupperna i fredstid förlagda till Leningrads militära distrikt skulle förflyttas till Finland i händelse av en konflikt. Mot Finland skulle med andra ord 300 000 soldater och 750 stridsvagnar varit samlade. Att Röda armén skulle ha varit kvantitativt överlägsen finska armén tycktes inte ha bekymrat Engelbrekt Flodström i någon högre grad. Engelbrekt Flodström menade att vintern närmade sig och att Röda armén inte hade hunnit anpassa sig för vinterkrigföringens specifika krav.⁸⁴

Efter gränskriget mot Japan och invasionen av Polen genomfördes vissa organisatoriska förändringar inom Röda armén enligt Engelbrekt Flodström.⁸⁵ En ny organisation var den motoriserade brigaden. Avsikten var att skapa ett stort, relativt lättroligt förband med stor eldkraft. I slutet av april 1940 hade endast tre truppförband av detta slag identifierats, brigad nr 7, 8, 9 enligt Engelbrekt Flodström. Dessa förband hade deltagit i operationerna i Polen eller i fjärran östern. Sammanlagda antalet motorfordon vid en mekaniserad brigad uppgick till 500 fordon. Stridsvagnar ingick vid den här tiden i alla högre förband som ingick i en division. Organisationen av en stridsvagnsbrigad skulle bestå av stab, tre stridsvagnsbataljoner med stridsvagn T-28 och T-35, ett spaningskompani, ett signalkompani, ett pionjärkompani, en kemisk pluton, en luftvärnskulsprutepluton och en underhållsbataljon.⁸⁶ Enligt tidningsuppgifter hade 20 marktruppsförband belönats ”för mod och manlighet vid fullgörandet av militära uppgifter”. Av dessa utgjordes elva förband av mekaniserade förband, vilket enligt Engelbrekt Flodström påvisade vilken betydelse som man i Sovjetunionen tillmätte truppförband av detta slag.⁸⁷

Det framgick även att Röda armén hade genomfört flera organisationsomdaningar vid infanteriet på grundval av det Finska vinterkriget.⁸⁸ Vissa organisationsförändringar var nu under genomförande som syftade till att öka skyttedivisionens artilleri. En rysk

---

⁸³ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 30 oktober 1940. ”Röda arméns reorganisation”, s. 1

⁸⁴ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 16 november 1939. ”Militära läget i SSSR nov 1939”

⁸⁵ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 22 november 1939. ”Högre truppförbandens krigsorganisation”, s. 1

⁸⁶ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 28 april 1940. ”Organisationen av vissa högre mekaniserade truppförband”

⁸⁷ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 22 november 1939. ”Högre truppförbandens krigsorganisation”, s. 2–3

⁸⁸ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 4 september 1940. ”Skyttekompaniets krigsorganisation”

skyttedivisions artilleriregemente skulle tidigare ha omfattat 24 lätta haubitsar och 16 lätta kanoner. Divisionsartilleriregementets omorganisation innebar en uppdelning i ett kanonregemente med 36 stycken 76 millimeters kanoner, ett haubitsregemente med 24 stycken 122 millimeters haubitsar och 8 stycken 152 millimeters haubitsar. Enligt den japanske militärattachén skulle ett ryskt artilleriregemente bestå av 24 stycken 76 millimeters kanoner, 12 stycken 122 millimeters, haubitsar och 12 stycken 152 millimeters haubitsar. Även om det alltså inte stod klart hur ett ryskt artilleriregemente var sammansatt var tendensen tydlig att artilleriet ökade inom skyttedivisionen.⁸⁹

2 oktober 1940 skrev Engelbrekt Flodström att de ryska flygstridskrafterna hade befunnit sig under omorganisation sedan ett år tillbaka. Flygkårerna hade upphört att existera och det högsta förbandet var flygbrigaden. Chefen för en flygbrigad hade överstes grad. Flygbrigaden hade antingen en blandad eller enhetlig organisation och omfattade 2–3 flygregementen. Flygregementen stod i regel under befäl av en major och omfattade 3–5 eskadriljer. Eskadriljen som stod under kaptens befäl bestod av tre grupper. En grupp bestod vanligtvis av tre flygplan och leddes av ”äldre löjtnant”.⁹⁰ En period senare hade uppgifter kommit fram att det högsta flygförbandet omstöpts till flygdivisionen. Det skulle funnits fyra olika typer av flygdivisioner; bombflygdivisionen om tre regementen med totalt 81 flygplan; jaktflygdivisionen om tre regementen med totalt 135 flygplan; den blandade flygdivisionen om två bombflygregementen och ett jaktflygregemente med totalt 99 flygplan. Den fjärde typen av divisionen var sjöflygdivisionen, vars sammansättning var okänd. Rapporten avslutades med att uppgifterna angående sammansättningen av flygdivisionerna skulle tas med reservation då den ryska krigsorganisationen inte utmärkte sig för någon högre grad av konsekvens.⁹¹

Frågan som Engelbrekt Flodström ställde sig var om denna reorganisation av Röda armén skulle lyckas och hur lång tid det skulle kräva. Den egna uppfattningen var först och främst att en krigsmakt aldrig kan bli färdigorganiserad och att Sovjetunionen med dess befintliga militära redskap inte kunde inlåta sig i en kraftmätning av större mått. Men en krigsmakts värde avgörs av dess styrka i förhållande till motståndaren och p.g.a. den utmattningsprocess som pågick i världen kunde Röda armén med tiden mycket väl bli den starkaste

---

⁸⁹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 16 februari 1940, ”Divisionsartilleriets krigsorganisation”

⁹⁰ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 11 januari 1940, ”Ryska flygstridskrafternas organisation”

⁹¹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 2 oktober 1940, ”Ryska flygstridskrafterns organisation”

militärmakten.⁹² De ryska stridskrafterna ansågs vara oerhört underlägsna de tyska och finska stridskrafterna i kvalitativt anseende. Engelbrekt Flodström tog i beaktning att ett lands krigsmakt även kan värdesättas i jämförelse med sig självt och att Röda armén under tidsperioden genomgick en omorganisation på alla områden. Medan andra världskriget pågick i väst avvaktade Sovjetunionen fortfarande och hade således tiden på sin sida.⁹³

Under Timosjenkos personliga ledning vidtog den ryska krigsledningen omfattande åtgärder för att höja soldatkadranas kvalitet efter Finska vinterkriget 1939-1940. Att milisförband inte längre tillmättes något värde och övergången från territorialsystemet till kadersystemet, kan tolkas som att Röda armén önskade att öka förmågan att projicera sitt militära maktmedel utanför Sovjetunionens gränser. Enligt Fuller blir rörelse viktigare, desto hårdare motstånd fienden bjuder i strid. Eftersom det antyddes enligt militärattachéerna att Sovjetunionen ansåg att hotet från västmakterna hade ökat, kan det ha blivit mer nödvändigt att öka mekanisering och därmed rörelse. Kadraerna inom Röda armén verkade växa med fler inkallade rekryter men som Adlercreutz förmodade, hade framgångarna uteblivit med den nya organisationsstrukturen, vilket jag tolkar som uteblivna framgångar med att höja soldatkadranas kvalitet hos de tidigare territorialtruppernas nivå. Detta berodde antagligen till stor del på utrensningarna av den ryska officerskåren, där kompetens och utbildning gått förlorad. Förutsättningarna att träna dessa soldater under kort tid, speciellt med en nerbruten officerskår måste även ha varit nästintill obefintliga.

3.1.2 ”Kadror i tillräcklig mängd och av tillfredställande kvalitet”

I försvarskommissarie Vorosjilovs tal vid partikongressen 1939 angavs det att Röda armén hade ökat med 103 %, jämfört med fem år tidigare. Ökningen hade emellertid inte skett över alla truppslag, utan vissa delar hade ökat med hänsyn till deras betydelse.

Kaderinfanterifördelningarnas antal hade som exempel ökat med tio gånger jämfört med under den tid då territorialsystemet fanns och Röda armén var mindre.

Infanterifördelningarnas personalstyrka i fred och krig hade tidigare bestått av 13 000 man men vid rapportens tidpunkt hade den ökat till 18 000 man. Ökningen hade framförallt skett inom artilleriet samt till förstärkning av kulspruteenheter. En armékår bestod av tre eller i vissa fall två arméfördelningar. En normalarmékårs styrka var omkring 60 000 man och då ingick artilleri- och stridsvagnsförband, tekniska trupper, samt biltransport. Pansartrupperna

---

⁹² (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 30 oktober 1940. ”Röda arméns reorganisation”, s. 13

⁹³ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 6 oktober 1940. ”Militära läget i SSSR i början av oktober 1940”

hade haft en tillväxt på 152 %, pansarbilarnas antal hade ökat sju gånger. Lätt artilleri och närstridsartilleri hade under perioden ökat med 34 %, tungt artilleri beskrevs ha ökat med 85 % och luftvärnets ökning var på 169 %. De kemiska truppernas hade fördubblats under femårsperioden och signaltrupperna hade haft en tillväxt på 37 % och beskrevs som nästan helt mekaniserade.⁹⁴ Folkkommissarien för Röda armén marskalk Kliment Vorosjilov fastslog att Sovjetunionen hade kadrar i tillräcklig mängd och av tillfredställande kvalitet. Att utrensningarna inom Röda armén skulle ha försvagat kadrarna och sänkt Röda arméns stridsvärde tillbakavisades av Vorosjilov. Tvärtom att ”förrädare” som marskalk Michail Tuchatjevskij hade oskadliggjorts hade enbart varit positivt.⁹⁵ Bestämmelser gällande pension åt militär personal och personal av yngsta befälskategorin motsvarade enligt Engelbrekt Flodström svenska underofficerares, underbefäl och manskap. Engelbrekt Flodström menade att pensionsbeloppen dock inte var alldeles överväldigande, då enligt tyska uppgifter matpriserna hade höjts under Finska vinterkriget.⁹⁶ Befälens ekonomiska förhållanden inom Röda armén hade förbättrats under de fem gångna åren. Generellt sätt hade avlöningen ökat med 286 %. Samtidigt hade det kulturella livet inom Röda armén utvecklats, framförallt genom en kraftig ökning av antalet ”Leninhörn”, klubbar, ”Röda arméns hus” och tidningar. Inom Röda armén var den militäre kommissarien den mest auktoritära personen och tillsammans med den militäre chefen bildade de en enhet gällande ledningen av truppförbandens militära och politiska bildning. Båda var ansvariga för truppens militära, politiska och moraliska tillstånd, underhåll och förläggning. 1934 fanns det 15 000 politiska kommissarier och 1939 34 000, vilket var en ökning med 126 %.⁹⁷

Det rapporterades angående rekryteringen av personal till Röda armén att från Kasakiska socialistiska rådsrepubliken skulle antalet dugliga till krigstjänst ökat med 32 % mellan 1934–1939. Enbart Moskva tillförde Röda armén årligen 3479 piloter, 2978 fallskärmshoppare, 1449 prickskyttar och 2839 kulspruteskyttar. Antalet rekryter med högre utbildning och mellanskoleutbildning uppgick till 11,7 %, vilket var 6,5 % mer än det föregående året. De högsta siffrorna för personalrekrytering kom från Moskva, Charkov och Odessas militärdistrikt. Sämst var dugligheten hos de inkallade från västra delarna av Ukraina och Vitryssland, vilket troligtvis berodde på att de var nya ockuperade områden. I samma rapport stod det att inte en enda av de inkallade vara analfabet, vilket kunde jämföras med inkallelsen

⁹⁴ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 29 mars 1939. ”Vorosjilovs tal i XVIII. partikongressen”, s. 4–6

⁹⁵ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I: 15, vol 1., 29 mars 1939. ”Vorosjilovs tal i XVIII. partikongressen”, s. 8

⁹⁶ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 1 augusti 1940. ”Vissa pensionsbestämmelser”

⁹⁷ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I: 15, vol 1., 29 mars 1939. ”Vorosjilovs tal i XVIII. partikongressen”, s. 8–9

1912 då 32 rekryter av 100 var fullständiga analfabeter.⁹⁸ Förberedande militär utbildning skulle även börjats getts i varierande form innan soldaterna trädde in i krigstjänsten, vilket medförde att rekryterna hade inte helt obetydliga militära kunskaper när de trädde in i militärtjänstgöringen. Krigsmakten var det mest gynnade skiktet i Sovjetunionen, bortsett från det högsta partiskiktet i materiellt avseende. Därför var Engelbrekt Flodströms slutsats att Röda arméns rekrytering betraktades som god och blev bättre år för år.⁹⁹ De värnpliktiga med mellanskoleutbildning rekryterades främst till officersutbildning och inkallades ett år tidigare än vanliga värnpliktiga. En notis i *Pravda* bekräftade uppfattningen att de värnpliktiga utförde sin värnplikt långt hemifrån sina hemorter, detta med syftet att spela ut landets alla olika nationaliteter mot varandra.¹⁰⁰

Röda armén ansågs vara kvalitativt underlägsna den tyska- och finska armén men enligt mig verkade den ryske soldaten vara på väg att höja sin militära förmåga, dock på lång sikt. Att numerären inom Röda armén ökade var en sak men att kvaliteten på personalen även tycktes höjas genom olika förberedande militär utbildning måste ses som att Röda armén var på väg att höja den fysiska faktorn. Eftersom denna information kom från försvarskommissarie Vorosjilov är det möjligt att informationen var kraftigt överdriven och att Engelbrekt Flodström egentligen inte visste om de ryska kadrarna ökade i numerärt och i kvalitativ mening. En spekulation kring värnpliktsystemet kunde möjligtvis varit att det inte skapades någon sammanhållning bland soldaterna om alla kom från olika regioner och hade olika nationaliteter, vilket kunde bidragit till att moralen blev lidande. Det kan tänkas att om soldaterna inte känner samhörighet med varandra i ett förband blir de relativt orädda för att förlora det enda de troligtvis värderar i hög grad förutom som sitt liv, sitt rykte bland de andra soldaterna. Samtidigt var detta antagligen ett sätt för den ryska staten att säkerställa att olika etniska grupper inom Sovjetunionen inte kunde organisera något inre motstånd mot den ryska regimen.

3.1.3 ”Alltmer mekanisering av skyttetrupperna”

Den japanske militärattachén var mycket kunnig gällande Röda arméns organisation och beskrev situationen som att antalet pansarvärnskanoner med 45 millimeters kaliber uppgavs vara 20, två till antalet vid vardera av de tio skytt bataljonerna inom en arméfördelning. I de ryska infanteriförbanden som ingick i en arméfördelning skulle det finnas 20 stycken

⁹⁸ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 19 oktober 1940. ”Inkallelserna 1940”, s. 3

⁹⁹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 19 oktober 1940. ”Inkallelserna 1940”, s. 4

¹⁰⁰ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 19 oktober 1940. ”Inkallelserna 1940”, s. 5

pansarvärnskanoner med 45 millimeters kaliber. Enligt den ryska pressen skulle avsikten dock varit att öka antalet pansarvärnskanoner till 50 eller 72 inom en arméfördelning. I arméfördelningens artilleriregemente och motoriserade luftvärnsbatteri skulle det inte ingått några pansarvärnskanoner. Enligt Engelbrekt Flodström gjorde rykten sig gällande att i striderna mot Japan hade det inom vissa skyttedivisioner ingått en självständig pansarvärnskanonbataljon om sammanlagt tre kompanier med 20 stycken pansarvärnskanoner med 45 millimeters kaliber.¹⁰¹ Vid militärparaden på Röda torget i Moskva 1939 rapporterade Engelbrekt Flodström att för första gången hade en mycket tung haubits med 300 millimeters kaliber skymtats. I infanteriet utgjordes beväpningen av djegtarovkulsprutor, vanliga gevär och prickskyttegevär med kikarsikte och gevär apterade med granatkastare. Stridsvagnar av modellen BT deltog i paraden men inte några tyngre stridsvagnar som T-35. Antalet pansarbilar var ungefär detsamma som vid majparaden samma år. Förutom de fyrehjuliga T-12 uppvisades även de sexhjuliga T-13. Av fältkanonerna visades endast den mycket långa kanonen med 76 millimeters kaliber. Det tunga artilleriet utgjordes av kanonen med 107 millimeters kaliber, samt den eventuellt korta kanonen eller långa haubitsen beroende på hur man såg det, försedd med mynningsbroms och monterad på lavett. Kalibern var omtvistad bland militärattachéerna i Moskva men Engelbrekt Flodström trodde det var 122 millimeter. En ny traktordragen 76 millimeters luftvärnskanon presenterades för första gången.¹⁰² Det hade cirkulerat rykten om att det skulle existera en sovjetisk kombinerad luftvärns- och pansarvärnskanon med 47 millimeters kaliber. Enligt den japanske militärattachén hade ingen av de andra militärattachéerna i Moskva sett en pjäs av det slaget. Den tyske militärattachén hade även uppgivit till den japanske militärattachén att tyskarna inte hade lyckats konstruera en sådan kanon och Engelbrekt Flodström ansåg då att det var mycket osannolikt att ryssarna skulle ha haft större framgång.¹⁰³

Sovjetunionen hade köpt in flygplan från Nazityskland av typen Heinkel och Messerschmitt då de ryska jaktplanen var föråldrade, främst i fråga om hastighet, vilket bekräftades av den engelske och japanske flygattachén.¹⁰⁴ Enligt helt säkra uppgifter skulle ryssarna varit i färd med att bygga ett slagskepp om 35 000 ton i Leningrad, två kryssare av Kirovtypen, nio jagare av Gordytypen och tretton eller fjorton ubåtar. Arbetena utfördes med hjälp av tysk specialisthjälp. Enligt rykten skulle ryssarna varit i färd med att bygga ett till slagskepp om 35

---

¹⁰¹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 13 november 1939. ”Antalet pvkan inom skyttediv mm”

¹⁰² (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 13 november 1939. ”7. novemberparaden i Moskva”

¹⁰³ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 13 november 1939. ”Angående Pvlvkan.”

¹⁰⁴ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 15 maj 1940. ”Militära läget i SSSR i mitten av maj 1940”

000 ton. Den enda platsen, förutom Leningrad där detta skulle vara möjligt var Cherson vid svarta havet. Rykten om att ryssarna var i färd med att konstruera ett slagskepp om 45 000 ton avfärdades av Engelbrekt Flodström som ansåg att ryssarna inte hade den teknologiska kunskapen.¹⁰⁵

I *Pravda* rapporterades 8 oktober 1940 om hur en ny granatkastare införts med 50 millimeter kaliber. Det ansågs vara troligt att två eller tre pjäser ingick i varje skyttekompani.

I första majparaden 1940 skulle en ny traktordragen 152 millimeters haubits ha deltagit och en haubits som uppskattades ha en kaliber med 300 millimeter. Ett antal stridsvagnar av den tyngsta typen, T-35 uppvisades också.¹⁰⁶ Under 7 novemberparaden 1940 i Moskva fanns ett starkt inslag av motoriserade förband, speciellt infanteri uppsuttet på lastbilar, vilket skulle bekräfta uppgifterna om en alltmera motorisering av skyttedivisionerna. En ny mössa hade införts vilken var en kopia av den tsariska ”papacahan”. Paraden uppvisade en högre grad av yttre stramhet.¹⁰⁷

Det sista major Vrang skrev till Stockholm innan han lämnade sin position som militärattaché i Moskva var: ”Beträffande ryska arméns värde var omdömet överallt detsamma, nämligen att armén och detta torde även gälla flottan, var av mindre god kvalitet, illa utrustad och illa ledd. Detta gällde i första hand de mobiliserade förbanden. Ett ofta återkommande yttrande var, att ryska armén knappast var mäktig att slå de samverkande finska och svenska arméerna. Min personliga uppfattning stämmer i stort med ovanstående yttranden. Jag anser ryska armén relativt god vid försvar, men mindre lämpad för anfall. Givetvis bör denna numerärt starka armé icke underskattas, men den har otvivelaktigt många allvarliga svagheter”.¹⁰⁸

Det framgick att Röda armén var Sovjetunionens mest gynnade skikt efter kommunistpartiet i materiellt avseende. Enligt försvarskommissarie Vorosjilov hade de olika truppförbandens numerär ökat avsevärt under de gångna åren. Med tillgång till stora soldatkadror och högteknologisk materiel måste den fysiska faktorn ses som hög inom Röda armén av rent numerära skäl. Frågan är hur väl dessa soldatkadror kunde utnyttja materielen, eller som Fuller uttryckte det, rörelse, vapen och skydd? Efter att de ryska pansarkårerna hade upplösts och då infanteriet hade blivit stommen i Röda armén borde den mänskliga faktorn rimligtvis

---

¹⁰⁵ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 13 augusti 1940, ”Ryska fartygsbyggen”

¹⁰⁶ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 5 maj 1940. ”1. maj paraden i Moskva 1940”

¹⁰⁷ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 16 november 1940. ”7. novemberparaden i Moskva och Leningrad”

¹⁰⁸ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 26 oktober 1939, ”Angående finsk-ryska frågan”

ha betonats mer inom Röda armén. Insikten borde därmed antagligen varit att taktik, träning, moral och sammanhållning bland trupperna är viktigast för att stärka Röda arméns krigföringsförmåga.

3.2 Konceptuella faktorer

Enligt Fuller föds majoriteten av alla människor med ingen eller väldigt lite fantasi. Det går att delvis åtgärda bristen genom att utbilda människan.¹⁰⁹ I krig utgör kunskap och förståelse en enorm kraft tillsammans, men om de inte förenas med visdom blir kraften verkningslös. En vis människa är inte enbart en människa som vet, utan en människa som kan anpassa sig efter hur situationen utvecklar sig. En klok soldat är som en kirurg som kan anpassa sig efter hur striden utspelar sig, genom behärskandet av färdigheter som han skaffat sig genom, utbildning (reglementen och doktriner), samt träning.¹¹⁰

Det är viktigt att delegera ansvar enligt Fuller. Konsekvenserna av bristande delegering av ansvar nådde sin kulmen under första världskriget då miljontals soldater styrdes av brutalitet, istället för av intelligens vilket ledde till enorma meningslösa kostnader i människoliv.¹¹¹ En armés konceptuella faktorer värde kan tillmätas genom att ställa frågor såsom: Bemästrar armén strid med kombinerade vapen eller är arméns officerskår bristfällig?¹¹² Detta avsnitt avser att besvara frågan: Hur beskrivs utbildning och reglementen inom Röda armén i den konceptuella faktorn?

3.2.1 ”Utrotning av schablonen och villkorligheten i truppers utbildning”

Uppfattningen från Engelbrekt Flodströms sida var att Sovjetunionen hade kapacitet att mobilisera över 18 miljoner soldater (10 % av befolkningen). Erfarenheterna från Finska vinterkriget visade att de ryska soldaterna i de stridande förbanden var mycket lågt utbildade. Den allmänna uppfattningen i militärattachékretsar enligt Engelbrekt Flodström var att p.g.a. de kvalitativt svaga befälskadrarna inom Röda armén, så kunde inte Sovjetunionen mobilisera mer än 150 skyttedivisioner och detta antal skulle inte kunna uppnås förrän sex månader efter att den första mobiliseringen påbörjats. Efter ytterligare sex månader skulle ytterligare 60 divisioner kunna mobiliseras.¹¹³ Utbildningsmässigt fanns det 63 officersskolor för landstridskrafter och 32 flyg- och flygtekniska skolor för flygstridskrafterna, samt 14

---

¹⁰⁹ Fuller, 2012, s. 95

¹¹⁰ Fuller, 2012, s. 103

¹¹¹ Fuller, 2012, s. 245

¹¹² Fuller, 2012, s. 113

¹¹³ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 27 mars 1940. ”SSSR:s mobiliseringsmöjligheter” s. 1–2

krigsakademier och särskilda militärfakulteter vid civila högskolor. I samtliga krigsskolor uppgick antalet elever till ca. 20 000.¹¹⁴

I en artikel från *Artillerijskij Journal* framhölls kravet på rörlighet och operationsduglighet hos artilleriet inom Röda armén. På grund av att artilleriet blivit grövre och tyngre skulle en övergång till mekaniserade förband ske i allt större utsträckning. Enligt Vrang hade det dock visat sig att personalen vid vissa artilleriförband inte var tillräckligt utbildade på mekanisering, eller traktor- och bilförbandens materiel, som därför inte hade kunnat utnyttjats på ett tillfredställande sätt. Rapporteringen visade även att det fanns allvarliga brister i materielens tillsyn och omskötsel, varför reparationer inte utförts och materielen hade därför förslitits i förtid, samt att haverier och sönderkörningar inträffat.¹¹⁵ En italiensk mariningenjör som hade tjänstgjort ombord på den i Italien för rysk räkning byggda kryssaren Tasjkent, hade anlänt till Moskva och beskrev situationen som att på Tasjkent hade monteringen av fartygets bestyckning skett på ett mycket opraktiskt och föga fackmannamässiga sätt. Olämplig olja hade använts och därmed hade stridsvärdet på fartyget sjunkit till 70 % på endast några månader. Även de andra fartygen som låg i samma hamn var i mycket dåligt skick, vilket ansågs bero på befälens låga utbildningsnivå.¹¹⁶

Efter att Röda armén åstadkommit en genombrytning av Mannerheimlinjen på Karelska näset i Finska vinterkriget, var Engelbrekt Flodströms bedömning, att samverkan mellan luft- och markstridskrafter som tidigare saknats, verkade nu ha fungerat till en viss grad och de inledande operationerna hade vissa drag av tyskarnas blixtkrigföring i Polen. Engelbrekt Flodström ansåg vidare att Röda armén för fullföljandet av operationen var beroende av de lägre chefernas initiativtagande och handlingskraft. Den svagt utbildade ryska officerskåren saknade oftast dessa förmågor, vilket visade sig i frontala massanfall i flera echeloner.¹¹⁷

Under marskalk Timosjenko nya ledning av Röda armén ägde ett flertal fälttjänstövningar rum inom de olika militärdistrikten. En fälttjänstövning som genomfördes i Moskvas militärdistrikt omfattade en förstärkt bataljon som anföll mot en annan försvarande förstärkt bataljon. Målet med dessa övningar var att kontrollera plutonens, kompaniets och bataljonens stridsutbildning vilket beskrevs som grunden för större truppförbands slagkraftsförmåga.

¹¹⁴ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 29 mars 1939. ”Vorosjilovs tal XVIII. partikongressen”

¹¹⁵ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 26 april 1939. ”Artilleriets mekaniserade förband”

¹¹⁶ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 12 oktober 1939 ”Kryssaren Tasjkent”

¹¹⁷ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 18 februari 1940, ”Militära läget i SSSR i mitten av februari 1940”, s. 2–3

Enligt Timosjenko måste soldaterna få en grundläggande praktisk utbildning för att kunna hantera det moderna krigets svåra förhållanden. Fälttjänstövningar skulle nu i regel pågå oavbrutet i tre dygn och där genomfördes alla stridens olika element. Tidigare hade en motsvarande övning pågått i 1–2 timmar och avslutats med ett högljutt ”hurra”. Timosjenko ansåg att en chef måste kunna handla djärvt och beslutsamt, samt kunna fatta korrekta beslut under alla lägen. Den stora svagheten hos många chefer var att de förlorat erfarenheten av fältmässiga övningar och tappat kraven med att utbilda och uppfostra sina truppförband. De ryska officerarna hade spenderat för mycket tid i skolan med att lära sig teori, utan att ha haft möjligheten att tillämpa dem i fält. Det karaktäristiska felet som många chefer gjorde under anfall var att de anföll utan att ha en uppfattning om det faktiska läget och utan att ha spanat av terrängen. Det beskrevs som att ryssarna oftast anföll med ett helt kompani schablonmässigt, utan att ta hänsyn till försvaret, uppgiften eller läget. I första echelongen kom den första och andra plutonen, följt av tredje plutonen i andra echelongen. I samma rapport angavs det att marskalk Timosjenko krävde att infanteriet måste lära sig ”eldvalsen”, dvs. när det egna artilleriet paralyserar hela fiendens system med förödande eldverkan vilket tillåter infanteriet att avancera framåt utan att åsamkas onödiga förluster. Detta kräver att soldaterna lär sig att gå bakom projektilerna. Enligt Timosjenko skulle försvaret byggas upp i förterrängen och inte enbart i huvudställningen. Försvaret måste byggas upp så att fiendens krafter utmattas i förterrängen innan han når huvudförsvarsställningen för att sedan avgörande slå fienden i ett motangrepp. Röda armén beskrevs av Timosjenko som förstklassigt utrustad men för att kunna segra med minimala förluster måste man lära sig att behärska den tekniska utrustningen under svåra omständigheter. Timosjenko var ofta kritisk i sitt omdöme vilket enligt Engelbrekt Flodström var ovanligt i jämförelse med de tidigare bombastiska omdömena om ”Röda arméns oövervinnerlighet”.¹¹⁸

Enligt militärattachéernas uppfattning blir det tydligt att den konceptuella faktorn hade hamnat på efterkälken inom Röda armén. Under Finska vinterkriget bemästrade inte Röda armén strid med kombinerade vapen, även om det förbättrades något under den senare delen av kriget, dock under tysk ledning. Den ryska officerskåren låga standard kan dock förklaras med de utrensningar som pågått under det senare 1930-talet. De icke militärt kunniga politiska kommissariernas inflytande på officerarna måste även varit en kraftigt begränsande faktor för Röda arméns prestationer och det kan ha infunnit sig en rädsla för att ”göra fel”. För

---

¹¹⁸ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 15 oktober 1940. ”Nya riktlinjer för Röda arméns utbildning och taktik”, s. 1–5

att få tänkandes soldater enligt Fuller, krävs det att det finns utrymme för utvärderingar och kritik och att få göra misstag och lära sig från dem. Inga tecken tyder på att Röda armén premierade självständigt tänkande i någon högre grad, vilket kan ha lett till att gynnsamma lägen i strid inte utnyttjades eller att komplicerade manövrar inte kunde genomföras. Soldaterna styrdes mer av brutalitet i schematiska anfallsmetoder, än av intelligens som Fuller förespråkade.

3.2.2 ”Anfallsstrid skulle orubbligt genomföras planmässigt och säkert”

Det nya infanterireglementet, del II BUP-40 har fått en egen utläggning i uppsatsen då det bedöms vara särskilt intressant för att utröna vilka lärdomar Röda armén drog efter sina tidigare militära konflikter. Det är även av intresse för att belysa hur Timosjenko ansåg att infanteriet, som var Röda arméns stomme 1939–1940, skulle utkämpa strid och vilken inverkan det kan ha haft på den ryska krigföringsförmågan.

Det nya infanterireglementet som skapades 1940, del II BUP-40 bedömdes av Engelbrekt Flodström som modernt och bröt mot den vanliga ryska schablon- och standardmässiga instruktionen. Det skulle tillämpas på prov men enligt Engelbrekt Flodström skulle det bli svårt för den ryska officerskåren att ta till sig ett helt nytt truppföringssystem då det tar lång tid att implementera ett helt nytt reglemente. Infanterireglementet utgjorde enligt *Krasnaja Zvezda* en logisk fortsättning på Röda arméns infanterireglemente, del I BUP-38. BUP-40 bestod av fyra kapitel; skyttekompaniet, kulsprutekompaniet, skyttebataljonen och skytteregementet. Kapitlet ”Skytteregementet” var nytt jämfört med det föregående infanterireglementet BUP-38. I BUP-40 saknades dock ”verksamheten för nattetid”, särskilda förhållanden vid strid om bebyggda orter, i skog, i bergstrakter och om vattendrag. Strid under vintertid, vilket tidigare hade behandlats mycket lite, hade fått en särskild utveckling. Anfallsstrid skulle orubbligt genomföras planmässigt och säkert. Enligt reglementet skulle chefen organisera sitt förband och iakttaga striden och fienden, och med alla medel tillgängliga vinna striden och förinta de fientliga stridskrafterna. Vid motgång var chefen skyldig att med envishet och uthållighet försöka att fullgöra sin uppgift, även om det innebar stora förluster. Kompanichefen skulle under anfallets gång genombryta fiendens linjer, som han därefter studerat in i detalj. Kompanichefen var skyldig att vid framgång i striden, att sträva efter att behålla ledningen över kompaniet och att övervaka flankerna för att kunna slå tillbaka motanfall. Om anfallet inte lyckades skulle kompaniet befästa sig i den uppnådda terrängen för att bataljonschefen skulle kunna fortsätta anfallet med de efterföljande

echelongerna. Under stridens gång skulle bataljonschefen ge kompanicheferna nya uppgifter efter att ha fått information om läget för att kunna uppnå bataljonens stridsuppgift. För att kunna avancera i djupet på fiendens linjer så var det bataljonschefens främsta uppgift att frambringa alla tyngre vapensystem till det kompani som hade trängt fram längst och att koncentrera artillerield mot fienden för att skydda de egna kompaniernas flanker mot fientliga motanfall. Särskilt uppmärksammades samverkan mellan eld och rörelse. Reglementet BUP-40 lärde kompanichefen att utnyttja kraftiga vapensystem som stod till hans förfogande för att säkerställa avancemanget framåt. Om chefen för kulsprutekompaniet ansåg sig vara tvungen att plötsligt koncentrera kompaniets eld mot taktiskt viktiga mål, så skulle målen väljas i den ordning som det utgjorde störst fara mot de egna truppers framryckning.

I BUP-40 föreskrevs det att försvaret av varje område skulle göras med orubblig envishet, från början till slut. Även om de egna förbanden var inringade eller om en genombrytning skett i de egna linjerna, var varje förband skyldigt att fortsätta striden tills fienden hade drivits tillbaka. Kompanichefen skulle utarbeta en "eldplan" för att omedelbart kunna öppna upp spärreld från alla vapensystem mot önskat område. Bataljonschefen måste kunna förutse eld på långa avstånd, linjer och områden för den egna spärreliden, eld i djupet av bataljonens försvarsområde och eld framför sidoförbandens front. I eldplanen ålåg det regementschefen att ange områdena för spärreliden framför ställningens främre begränsning och i ställningens djup, samt deras gränser och de punkter och områden där spärreliden måste vara särskilt tät. Enligt Engelbrekt Flodström fanns det ett stort behov av en eldplan då uppfattningen inom Röda armén tidigare hade varit att när ett eldsystem hade placerats i terrängen, skulle dess mest effektiva användning komma av sig självt. Med en eldplan skulle en chef få möjlighet att utnyttja elden efter hur striden utspelade sig, där den behövdes.

Försvarsplanen tillmättes en oerhörd betydelse, och allt därtill som måste vara organiserat och förberett, för att undvika att bli överraskad av fienden. Varje förband måste ha sin egen försvarsplan, vilket gick som en röd tråd i BUP-40. Kompanichefen beskrevs som skyldig att sammanställa planen och ett schema för kompaniets befästningsarbeten och försvarseld. På grundval av de erhållna uppgifterna från kompanichefen så skulle bataljonschefen som var försvarets grundläggande organisatör utforma en plan för försvarets organisation och stridens förande. Regementschefens uppgift var att ange uppgifter för ett motanfall åt motslagsgruppen i händelse att fienden lyckades åstadkomma ett genombrott i regementets

försvarsområde. Engelbrekt Flodström menade att på så sätt instruerade BUP- 40 hur man uppnådde ett envist försvar.¹¹⁹

Ur *Krasnaja Zvezda* utkom artikeln ”Sovjetflyget vid genombrytning av Mannerheimlinjen” skriven av överste Pavlov. Enligt Engelbrekt Flodström behandlade artikeln mer hur de ryska luftstridskrafterna borde ha uppträtt i Finska vinterkriget, snarare än hur man faktiskt uppträdde. Överste Pavlov ansåg att det ryska flygets främsta uppgift var att säkerställa luftherraväldet vid Mannerheimlinjen. Genom att ha luftherravälde kunde järnvägstransporterna säkras och därmed tillförseln av förnödenheter och truppförstärkningar. En av de viktigaste uppgifterna var även att nedkämpa de fientliga markstridskrafterna och försvarsanordningarna.¹²⁰ Enligt Engelbrekt Flodström var det snarare rådande ryska officiella åsikter angående Röda arméns luftstridskrafter taktik och strategi som tillkommit efter Finska vinterkriget.

Enligt Fuller kan en bra soldat anpassa sig efter hur situationen utspelar sig. Att strid under vintertid fått en särskild utveckling i BUP-40 tyder på att ryssarna var benägna att lära sig av sina tidigare erfarenheter i krig. I BUP-40 betonades förbandschefernas ansvar, samt växelverkan mellan eld och rörelse. De lägre förbandens krigsduglighet avsågs att höjas, framförallt vid anfall, där framryckning under skydd av artilleriets eldväls framhölls. BUP-40 kunde ses som ett steg att standardisera anfalls-och försvarsstrid för infanteriet. Att anfallsstrid skulle fortsätta utkämpas säkert och planmässigt kan dock tolkas som att det skulle leda till att officerare fjättrades i de reglementariska föreskrifterna, och att de inte tog egna initiativ. Standardisering av anfalls-och försvarsstrid kunde emellertid vara ett sätt att kompensera för bristen på välutbildade officerare efter utrensningarna av den ryska officerskåren.

3.3 Moraliska faktorer

Enligt Fuller är viljan att segra som håller samman en militär grupp men om disciplin och moralen är bristande kan överlevnadsinstinkten ta över och panik uppstår i gruppen.¹²¹ Är arméns disciplin byggd på blind lydnad eller bygger den på att ingjuta förtroende och självbehärskning? Existerar yttrandefrihet och kreativt tänkande? Befordras officerare p.g.a. duglighet eller ålder? Ger systemet som utvärderas företräde åt kompetens, och försöker det

---

¹¹⁹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 21 februari 1940. ”Nytt ryskt infanterireglements”

¹²⁰ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 22 augusti 1940. ”Sovjetflyget vid genombrytningen av Mannerheim-linjen”, s. 1–4

¹²¹ Fuller, 2012, s. 139

främja intelligens? Om svaret är ja, är det ett bra system. Frågor av detta slag ger en uppfattning om en armés moraliska värde.¹²² Detta avsnitt åsyftar att besvara frågan: Hur beskrivs Röda arméns moral och disciplin inom den moraliska faktorn?

3.3.1 ”Befällets befogenheter att disciplinera manskapet hade kraftigt ökat”

Timosjenko hade beslutat sig för att göra ett riktigt krafttag genom att fastställa ett nytt disciplinreglemente för Röda armén, vilket ersatte det femton år gamla tillfälliga disciplinreglementet för Röda armén. Straffsatserna hade betydligt skärpts och befällets befogenheter att disciplinera manskapet hade kraftigt ökat. I avseende att höja disciplinen hade bestämmelser utfärdats i slutet av juli 1940 angående bärandet av uniform. Allt befäl var skyldig att alltid fordra att den yttre putsen hos lägre befäl och meniga motsvarade kraven som ställdes på alla soldater inom Röda armén. Ingen soldat fick tillåtelse att lämna truppförbandet utan att klädseln var inspekterad och godkänd av befälet och förbrytelser mot bestämmelser av reglementsklädnad skulle leda till arrestering. Ett ytterligare medel för att höja disciplinen var att fastställa att varje värnpliktig soldat vid inställelse för aktiv tjänstgöring var skyldig att medföra ett set civila kläder. Detta kom som en motreaktion på att soldater innan hade sålt sina civila kläder vid vetskapen om att de skulle få militära klädespersedlar och sedan burit dessa tills kläderna nöts ut. Titlarna amiral och general hade även återinförts, vilket hade motiverats med att öka dessa befälhavares auktoritet.¹²³

Vrang beskrev hur dualismen i Röda arméns befälssystem lätt kunde medföra att disciplinen försvagades och att soldaternas förtroende för officerarna undergrävdes när officerarnas order först måste få godkännande från de politiska kommissarierna, vilka mestadels saknade total militär erfarenhet. För att höja de politiska kommissariernas värde i soldaternas ögon hade de börjat få militär utbildning så att de kunde leda truppen tillsammans med den militära befälhavaren.¹²⁴ Det var under de första åren av den nya Röda armén som befälen till största del utgjordes av officerarna från den ”vita sidan” från det ryska inbördeskriget, vilka tvingades att ställa sin militära kunskap till de nya härskarnas förfogande. Eftersom officerarna ansågs vara politiskt opålitliga ställdes vid deras sida en politisk kommissarie med fullständig vetorätt. Systemet visade sig ha en förödande effekt på Röda arméns effektivitet enligt Engelbrekt Flodström. Strävan gjordes därefter att allteftersom tillgången på politiskt skolade personer växte med militärt kunnande, så skulle dessa personer få enhetsbefäl, varvid

---

¹²² Fuller, 2012, s. 142–143

¹²³ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 15 maj 1940, ”Militära läget i SSSR i mitten av maj 1940.”

¹²⁴ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 11 maj 1939. ”Angående den politiska verksamheten inom röda armén”, s. 2–3

de politiska kommissarierna skulle ersättas med politiska adjutanter. Det var i 1937 års ”Reglemente för den inre tjänsten vid Röda armén” som den politiske kommissariens politiska befogenheter fastställdes, dvs. att denne hade direkt befäl över all personal i truppförbandet. Enligt Engelbrekt Flodström uteblev de ryska framgångarna till stor del på grund av bristande effektivitet i befälsmekanismen och denna dualism beskrevs som i längden ohållbart. Enligt *Pravda*, det kommunistiska partiets organ så skulle befälen i Röda armén efter Finska vinterkriget vara kompetenta att ha den politiska ledningen och beskrevs som att nu ha hand om den ”andliga vårnaden” inom krigsmakten. Engelbrekt Flodström avslutade rapporten med att skriva att det var utom tvivel ställt att med kommissariesystemets avskaffande hade det största hindret för Röda arméns utveckling till en modern krigsmakt avlägsnats.¹²⁵

23 juni 1940 hade en förordning om hälsningsplikt utfärdats av försvarskommissarien Timosjenko. Det beskrevs som att en falsk demokrati infunnits sig i de röda leden då den militära personalen inte ansåg sig vara skyldig att hälsa på chefer. Denna falska demokrati ansågs strida mot målet att utbreda den ryska militärdisciplinen. Att döma utifrån gatulivet i Moskva ansåg Engelbrekt Flodström att hälsningsplikten inte ännu hade trängt igenom och att det genomfördes på ett mycket rekrytmässigt sätt i alla grader. Engelbrekt Flodström beskrev även hur det hade föreslagits ett annat sätt att höja disciplinen, vilket gällde de militära arrestlokalerna, som tidigare hade beskrivits som hotell för de arresterade personerna. Försvarskommissarie Timosjenko bestämde att det skulle finnas, vanlig och sträng arrest. Den nästa åtgärden som vidtogs för att höja disciplinen avsåg de militära skolorna där ett nytt dekret framtagits, vilket innebar att en elev vid en militär skola, som på grund av bristande framsteg eller dåligt uppförande var skyldig att fullgöra den motsvarande tiden i aktiv tjänst i armén eller i marinen, utan att kunna tillgodoräkna sig tiden vid den militära skolan.¹²⁶ De politiska kommissarierna betraktades som auktoritära, dvs. att de ansågs ha ensamrätt till maktutövning. Dock i takt med att de fick militär utbildning och kunskap att leda trupp betraktades de som mer och mer auktoritativa.

3.3.2 ”Röda armén var inte i stånd att föra krig mot en starkare motståndare”

”Besökande finska officerare hava likväl varit optimistiska. De framhålla särskilt de ryska soldaternas seghet. De kunde nämligen sitta förfrusna i många dygn i sina hål, utan att ge sig.

¹²⁵ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 13 augusti 1940. ”Kommissariesystemet avskaffas inom Röda krigsmakten”, s. 2–3

¹²⁶ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 30 oktober 1940. ”Röda arméns reorganisation”, s. 4–6

Om detta är en följd av uppfostran eller rädsla för de grymma finnarna, som enligt kommissarierna draga ut naglarna med tång mm trevligheter innan de skjuta till måls på dem.”¹²⁷ Så avslutade Adlercreutz sitt brev skickat från Stockholm 17 februari 1940 till militärattaché Engelbrekt Flodström i Moskva. Det hade cirkulerat uppgifter under Finska vinterkriget om att officerare hade skjutit egna soldater för att driva fram anfallet och kulsprutor som legat bakom de egna linjerna för att nedskjuta egna retirerande soldater. Ryska stridsflygare skulle även ha överlämnat sig själva till fienden. Engelbrekt Flodströms slutsats var att ”den röda krigsmakten i fråga om den moraliska rustningen ingalunda uppvisar den homogenitet, som dess styresmän vilja göra gällande.”¹²⁸

De politiska kommissariernas uppgifter var att uppfostra befälen och soldaterna i den sanna ”bolsjevistiska andan”. Marx-Engels, Lenin och Stalin beskrevs som den röda tråden i soldatens moraliska utbildning. Begreppet ”fosterland” skulle ha tillkommit som ett nytt moment, fastställt av Högsta Sovjetrådets Presidium 3 januari 1939. Soldaterna svor sin trogenhet och tillgivenhet till fosterlandet och uttryckte därmed sin beslutsamhet att försvara fäderneslandet. Enligt Engelbrekt Flodström började man i Sovjetunionen från myndigheternas sida att alltmer gå tillbaka till de gamla ryska traditionerna och betona Rysslands historia. Militära akademier var angelägna om att framhålla sina anrika förflutna traditioner och i Leningrad, i det forna vinterpalatset hade en utställning öppnats om ”Ryska folkets krigiska förflutna” och i ryska tidningar fanns ofta artiklar om gamla berömda ryska generaler. Enligt Engelbrekt Flodström syftade allt detta till att stärka den moraliska andan och därmed Röda arméns kampduglighet.¹²⁹ Efter Finska vinterkriget antydde det att moralen inom Röda armén inte var lika hög som innan. Med anledning av Röda arméns dag beskrevs det att firandet hade varit klenare och att yttranden om ”Röda arméns oövervinnerlighet” hade inte varit lika högljudda.¹³⁰

Enligt Vrangs beskrivning av inkallade rekryter till militärtjänstgöring i Moskvas militärdistrikt så förekom det att personer hade gömt sig efter att ha mottagit inkallelsen. De uteblivna rekryterna omhändertogs oftast nattetid av myndigheterna som då hade överraskningsmomentet på sin sida. De inkallade kontingenterna framstod som dystert och nedslaget och gjorde ett mindre gott intryck. Utanför kasernerna satt soldaterna på trottoarkanten med huvudet i händerna. Tidigare hade det beskrivits att ryska trupper

---

¹²⁷ (KrA). Utgående skrivelser, 1938–41, serie B, B I: 15, vol 1. Stockholm 17 februari 1940. Hb nr 109

¹²⁸ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 11 december 1939. ”Militära läget i SSSR i början av dec 1939”, s. 4–5

¹²⁹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 30 oktober 1940, ”Röda arméns reorganisation”

¹³⁰ (KrA). Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I:15, vol 2., 26 februari 1940, ”Militära läget i SSSR i slutet av februari 1940”

marscherade under sång men att något sådant nu inte förekom. Utrustningen beskrevs som undermålig och Vrang hade personligen sett trupper utrustade med samma vinteruniformer som tvångsarbetande fångar bar. De nya hästarna som tillfördes till kavalleri- och artilleriförband ansågs i regel vara i relativt gott skick men de hästar som redan var i tjänst verkade svaga och utmärklade.¹³¹ Efter den ryska inmarschen i Polen var Vrangs uppfattning att den mobiliserade Röda armén inte var i stånd att föra krig mot en starkare motståndare.¹³²

Den moraliska faktorn inom Röda armén kan inte bedömas som särskilt hög. Enligt Fuller kan en civil person omvandlas till soldat om personen blir villig att offra sig för något större än sig själv. Även om Röda armén faktiskt gick segrande ur krigen mot Japan och Finland, verkade de ryska soldaterna framdrivas mer av tvång och brutalitet än av egen vilja. Enligt min mening kan det inte heller påstås att det ryska systemet främjade intelligens och kompetens. Det kan inte ha spelat någon roll om officerare befordrades p.g.a. kompetens eller ålder, så länge som de politiska kommissarierna fanns och hämmade all kreativitet och skicklighet. Med de politiska kommissariernas avskaffande beskrev Engelbrekt Flodström som att Röda arméns största hinder från att bli en modern armé hade avlägsnats. Med Timosjenkos reformer avsågs det att höja disciplinen inom Röda armén. Enligt min uppfattning verkade den ryska krigsledningen ha kommit till insikten att disciplinen inom Röda armén inte kunde bygga lika mycket på rädsla som på förtroende och patriotism som Fuller förespråkade. Därför hade man inom Sovjetunionen börjat framhäva de gamla traditionerna. Enligt Harrison hade även reformerna syftet att reparera de skador som Stalins utrensningar orsakat.

---

¹³¹ (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 11 september 1939. ”Angående partiell mobilisering”, s. 2–3

¹³² (KrA). Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I:15, vol 1., 17 september 1939. ”rysk mobilisering och inmarsch i Polen”

4. Avslutning och diskussion

Syftet med denna uppsats var att analysera Röda arméns krigföringsförmåga utifrån militärattachéerna Engelbrekt Flodström och Vrangs rapporter om Röda armén 1939–1940 för att utröna om Sovjetunionen ansågs ha förmåga att genomföra offensiva, konventionella operationer mot Sverige. Den övergripande frågeställningen var: Hur framstod Röda arméns krigföringsförmåga 1939–1940 utifrån Vrang och Engelbrekt Flodströms rapporter?

4.1 Röda arméns krigföringsförmåga

Utifrån militärattachéernas bedömningar framstod Röda armén som en värnpliktsförsörd massarmé, med största sannolikhet avsedd för att bemöta storskaliga konventionella angrepp genom massiv mobilisering. Med övergången från territorialsystemet till kadersystemet, samt med fler mekaniserade trupper bör avsikten ha varit att öka kapaciteten att projicera det militära maktmedlet utanför Sovjetunionens gränser, vilket militärattachéerna uppfattade att Röda armén hade liten kapacitet att göra 1939–1940. Enligt Fuller kan en stark motståndare bekämpas genom att tillämpa rörlig krigföring, vilket Röda armén gjorde i kriget mot Japan 1939 med mekaniserade förband. Röda armén kunde däremot inte tillämpa rörlig krigföring i Finska vinterkriget. Detta berodde dels på de svåra förhållandena med sjöar, skog och snö som Röda armén behövde avancera igenom och den låga utbildningsnivån på såväl ryska soldater som officerare, framförallt för krigföring under vintertid vilket framgick av både tidigare forskning och av de två svenska militärattachéerna. Den låga utbildningsnivån hos de ryska trupperna kan sannolikt förklaras med att utbildningen var inhomogen hos trupperna som utkämpade sovjetunionens krig 1939–1940 då de tidigare territorialtruppernas kvalitet inte hade höjts till kadertruppernas nivå enligt Adlercreutz. Enligt militärattachéerna verkade Röda armén förfoga över högteknologisk materiel men ett kännbart problem inom Röda armén var bristen på utbildning för att använda materielen på ett effektivt sätt, som även slets ut snabbare utan korrekt omskötsel.

Under Finska vinterkriget lyckades inte Röda armén åstadkomma samverkan mellan luft- och markstridskrafter i någon högre grad enligt Engelbrekt Flodström. Enligt tidigare forskning hade Röda armén dock under kriget mot Japan fört strid med kombinerade vapen på ett framgångsrikt sätt, vilket visar att förmågan fanns kvar, trots Stalins utrensningar av officerskåren. Att Röda armén faktiskt kunde besegra Japan tyder på att Röda arméns krigföringsförmåga var relativt hög under rätt omständigheter, framförallt om handlingsfrihet fanns för att använda doktrinerna om mekaniserad krigföring som utvecklats under 1930-talet.

Den konceptuella faktorn måste ses som låg i och med den svaga officerskåren som framförallt verkade ha en oförmåga att bemästra oförutsedda situationer, samt de lågt utbildade soldatkadrarna. De kompetentaste ryska officerarna hade antagligen blivit offer i utrensningarna och de officerare som var kvar hade befordrats över sin kompetensnivå. Med de politiska kommissarierna kan det inte heller funnits särskilt mycket skäl till att vara kreativ eller att ta egna initiativ för officerarna. Förutom att den politiske kommissariens totala vetorätt mot förbandschefen skapade tröghet i beslutsfattandet, verkade det även ha en negativ effekt hos manskapets förtroende för befälen enligt Engelbrekt Flodström. Militärattachéerna beskrev den ryska anfallsandan som god men problemet var att officerarna anföll utan att ta hänsyn till uppgiften, terrängen eller motståndaren. Det framstår enligt mig som att den ryska krigsledningen kom till insikt om bristerna i den konceptuella faktorn, varför ett intensivt utbildningsarbete inleddes av Timosjenko efter Finska vinterkriget. Infanterireglementet BUP-40 verkade vara ett framsteg för Röda armén och kunde utgöra en ny grund för infanteristrid och framförallt för att höja de lägre förbandens krigsduglighet. Frågan är om det betonade egna initiativ och självständigt tänkande hos officerarna i tillräcklig grad eller om det skulle leda till en för långt driven schematisering. En standardisering av anfalls- och försvarsstrid för infanteriet kan emellertid ha varit en medveten handling av Timosjenko för att snabbt frambringa dugliga officerare som behövdes åt de nyuppkomna soldatkadrarna som inkallades 1940.

Om förhållandena stämde att ryska officerare sköt soldater för att driva fram anfallet eller låg bakom frontlinjen med kulsprutor tyder det på att panik lätt kunde uppstå vid anfall och att disciplinen var svag inom Röda armén enligt Fuller. Flera åtgärder vidtogs för att höja disciplinen inom Röda armén. Min uppfattning är att försök gjordes delvis för att disciplinen skulle bygga mer på patriotism och kärlek till Sovjetunionen än på rädsla. Enligt Fuller kan inte modern krigföring föras på ett framgångsrikt sätt om disciplinen bygger på rädsla. Det leder till rädsla för bestraffningar, vilket uttrycker sig i osäkerhet och obeslutsamhet. Beslutet att upplösa de mekaniserade kårerna, trots de ryska framgångarna i sovjetisk-japanska gränskriget, kan ha berott på rädsla för att utmärka sig på samma sätt som de officerare vilka blivit offer i Stalins utrensningar.

4.2 Diskussion kring bedömningen av Röda arméns krigföringsförmåga

Enligt Fuller måste det vara balans mellan den fysiska, moraliska och konceptuella faktorn för att generera en hög krigföringsförmåga. Utifrån militärattachéernas beskrivning av Röda

armén framstår det som att den fysiska faktorn dominerade de två andra faktorerna. Det är tydligt att en stat kan ha stora militära utgifter, stora kadror med manskap men om den militära doktrinen är olämplig, träningen ineffektiv och om ledarskapet inte lever upp till de krav som ställs, så kommer krigföringsförmågan att bli lidande. Det blir även tydligt att det inte räcker med att räkna en armés antal stridsvagnar, soldater och flygplan för att avgöra dess militära förmåga. Detta blev påtagligt i Finska vinterkriget då den numerärt överlägsna Röda armén blev tillbakaslagen av de materiellt- och numerärt underlägsna finska förbanden. Min uppfattning är att Röda arméns stora utmaning var att integrera teknologi och manskap genom doktrin, träning och organisationsstruktur. En spekulering kan vara att Röda armén hade hamnat i fällan att omedvetet betona den fysiska faktorn för att de hade resurserna att ersätta eventuella mänskliga- och materiella förluster i en militär konflikt. Enligt min uppfattning var den konceptuella faktorn lägst inom Röda armén, vilket berodde på den låga kvaliteten på officerare och soldatkadrarna inom Röda armén. Teknologi och avancerade vapen kan enbart utnyttjas till fullo av professionella soldater som manifesterar en inre styrka som kommer till uttryck genom hög moral och disciplin, och som vägleds av moderna doktriner och reglementen.

Hade det inte varit för Stalins utrensningar hade Röda armén troligtvis besittit en mycket högre krigföringsförmåga 1939–1940, och de idéer om modern krigföring som Sovjetunionen varit ledande inom på 1930-talet hade troligtvis kunnat fortsättas att utvecklas. I debatten om Röda armén 1939–1940 bör diskussionen fokusera mer på vad Röda armén inte framhöll, nämligen självständigt och kreativt tänkande. Om det inte fanns något öppet klimat bland officerare för att diskutera taktik, reglementen och doktriner kan det inte ha utvecklats någon intellektuell stomme och gemensam konceptuell förståelse för hur strid skulle genomföras. Timosjenko eller Zjukov kan knappast ha haft alla svaren för hur krig skulle genomföras. Med andra ord är min uppfattning att utrymme hade behövts för intellektuellt tänkande och för att prova kontroversiella idéer. Av tidigare forskning framgår det att detta existerade innan Stalins utrensningar av officerskåren, vilket visar att den största motståndaren mot Röda arméns krigföringsförmåga var antagligen Stalin själv. Samtidigt är min egen uppfattning att det inte får glömmas att Röda armén tillfogade både Japan och Finland slutgiltiga nederlag 1939–1940. Enligt min mening verkade Röda armén ha återvunnit sin krigföringsförmåga relativt snabbt efter utrensningarna av officerskåren med tanke på vilken förödande effekt det måste ha haft på den konceptuella faktorn framförallt.

Utifrån uppfattningen om det indirekta hotet som Sovjetunionen utgjorde mot Sverige, måste det utifrån resultatet tolkas som att Röda armén under 1939–1940 hade liten förmåga att projicera det militära maktmedlet utanför sina gränser och genomföra en lyckad invasion av Sverige inom en snar framtid. Röda arméns krigföringsförmåga måste under tiden 1939–1940 ses som relativt låg. Röda armén befann sig under en stor omställningsperiod med syfte att höja den ryska officerskåren och soldatkadrarnas kvalitet, dels efter Stalins utrensningar, och dels för att höja kvaliteten på de f.d. territorialtrupperna. Som det framgick av tidigare forskning inleddes även ett stort upprustningsprogram 1939–1940 med avsikt att mekanisera och byta ut stridsvagnar, flygplan och andra vapensystem. Men även om mekanisering av förband skedde i högre utsträckning hade Sovjetunionen behövt överskeppa materiel över Östersjön till Sverige eftersom Finland fortfarande utgjorde en barriär mot Sovjetunionen. Som Ericson Wolke redogjort för, var den svenska strategin att den svenska flottan skulle stoppa ett överskeppningsföretag redan i Finska viken för att förhindra att Röda arméns landstridskrafter nådde svenskt territorium. Hade Röda armén fått fortsätta sin omställningsperiod i fredstid ett par år till, är min uppfattning att det hade varit mycket sannolikt att Röda armén kraftigt hade höjt sin krigföringsförmåga. Jag delar därmed Engelbrekt Flodströms uppfattning att Röda armén kunde bli en världens starkaste krigsmakter.

4.3 Vidare forskning

Denna uppsats har haft en tematisk följd och kärnan i uppsatsen har varit krigföringsförmåga. Förslag på vidare forskning skulle vara att sammanställa hur de olika östersjöstaterna uppfattade Röda arméns krigföringsförmåga inför andra världskriget för att se om det fanns skillnader i uppfattning, och vad det kan tänkas ha berott på.

5. Käll- och litteraturförteckning

5.1 Otryckta källor

Krigsarkivet (KrA), Stockholm
Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen (h)

Försvarsstabens arkiv. Underrättelseavdelningen (h), Inkomna skrivelser, 1937–39, Serie E I;15, vol 1.

Försvarsstabens arkiv. Underrättelseavdelningen (h), Inkomna skrivelser, 1940, Serie E I;15, vol 2.

Försvarsstabens arkiv. Underrättelseavdelningen (h), Utgående skrivelser, 1938–41, Serie B I: 15, vol 1.

Krigsarkivet (KrA) Stockholm
Biografica

Wolffelt-Wrang, vol 20, Vrang, Birger Carl

Flemberg-Florman, vol. 8 A, Engelbrekt Flodström, Anders.

Kungliga Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift,
”Disciplin och moral”, 1942

”Årsberättelse”, 1944,

5.2 Tryckta källor

Ahlbäck, Anders, ”Rapport från det militära samarbetets vardag- finsk militärattachéers syn på Sverige och svensk- finsk militär samverkan, 1924-1939”, *Militärhistorisk tidskrift*. 2011–2012

Braun, Virginia. Clarke, Victoria. *Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology*, 2006

British defence doctrine. London: Joint warfare, 1997

Carlgren, Wilhelm M, ”Den stora överraskningen: regeringen och Moskvapakten”, *Stormvarning / red: Bo Hugemark*. 1989, s. 143–156

Carlquist, Gunnar & Carlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarb. och utvidgade uppl., Malmö: Förlagshuset Norden, 1952, band 22

Carlquist, Gunnar & Carlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarb. och utvidgade uppl., Malmö: Förlagshuset Norden, 1952, band 23

Carlquist, Gunnar & Carlsson, Josef (red.), *Svensk uppslagsbok*, 2., omarb. och utvidgade uppl., Malmö: Förlagshuset Norden, 1949

Cronenberg, Arvid, 'Från första världskriget till nutid', *Fäderneslandets försvar: Kungl. Krigsvetenskapsakademien 1796–1996 / red: Norberg, Erik*. Atlantis, Stockholm, 1996

Cronenberg, Arvid, ”Kapplöpning med tiden: svensk krigsorganisation och krigsplanering”, *Stormvarning / red: Bo Hugemark*. 1989, s. 91–122

Engström, Christer & Marklund, Kari (red.), *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 5 [Dio-Et]*, Bra böcker, Höganäs, 1994

Engström, Christer & Marklund, Kari (red.), *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 5 [Dio-Et]*, Bra böcker, Höganäs, 1991

- Engström, Christer & Marklund, Kari (red.), *Nationalencyklopedin: ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av Statens kulturråd. Bd 3 [Bit-Car]*, Bra böcker, Höganäs, 1990
- Eriksson, Fredrik, ”Att bedöma framtiden- Svenska militärattachéer i östersjöområdet 1920-1939”, *Personhistorisk tidskrift*, 2012, s. 173-189
- Eriksson, Fredrik, ”Coping with a New Security Situation – Swedish Military Attachés in the Baltic 1919-1939”, *Baltic Security & Defence Review*, Vol 15 (2) 2013
- Ericson Wolke, Lars, *Svensk militärmakt: strategi och operationer i svensk militärhistoria under 1 500 år*, Försvarshögsk., Stockholm, 2003
- Frick, Lennart W och Rosander, Lars. *Bakom Hemligstämpeln. Historiska Media*, 2004
- Fuller, J. F. C., *The foundations of the science of war*, Books Express Publishing, Saffron Walden, 2012[1926]
- Goldman, Stuart D., *Nomonhan, 1939: the Red Army's victory that shaped World War II*, Naval Institute Press, Annapolis, Md., 2012
- Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (red.), *Metod: guide för historiska studier*, Upplaga 1, 2018
- Haendler, Rebecka, ”Krigföringsförmåga. Svensk doktrin och dess stöd i internationella teorier”. Kadettuppsats. Försvarshögskolan, 2012
- Harrison, Richard, *Architect of Soviet victory in world war II- The Life and Theories of G.S. Isserson*, McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina, 2010
- Karlsson, Klas-Göran, *Europa och världen under 1900-talet, 2.*, [kompletterade] uppl., Stockholm, 2003
- Kragh, Martin, *Rysslands historia: från Alexander II till Vladimir Putin*, 1. uppl., Stockholm, 2014
- Militärstrategisk doktrin: MSD 16*, Försvarsmakten, Stockholm, 2016,
- Nationalencyklopedins ordbok Bd 2 [Hå-Reko]*, 1996
- Norberg, Erik, ”Det militära hotet: försvarsattachéernas syn på krigsutbrottet 1939”, *Stormvarning / red: Bo Hugemark.*, s. 57–90, 1989
- Persson, Gudrun (red.), *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv - 2016*, Avdelningen för försvarsanalys, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Stockholm, 2017
- Stjernfelt, Bertil, *Ålands hav och öar - brygga eller barriär?: svensk-finsk försvarsfråga 1915-1945*, Marinlitteraturfören., Stockholm, 1991
- Svenska akademiens ordlista över svenska språket.*, 14: e uppl., Norstedts, Stockholm, 2015

Wawrzeniuk, Piotr, "Potentiella alliansbröder i norr? Finland och Estland i polska säkerhetsbedömningar 1918–1939" *Historisk Tidskrift för Finland*, 2011

Zaloga, Steven J. & Ness, Leland S., *Red army handbook 1939–45*, Sutton, Stroud, 1998

Ångström, Jan & Widén, Jerker, *Contemporary military theory: the dynamics of war*, Routledge, Milton Park, Abingdon, Oxon, 2015

Åselius, Gunnar, "Militärattachéerna i S:t Petersburg: en undersökning av det svenska underrättelseväsendets professionalisering 1885–1917", *Militärhistorisk tidskrift.*, 1990, s. 7–44, 1991

5.3 Internetkällor

New Zealand Defence Doctrine (Third edition)

http://www.nzdf.mil.nz/downloads/pdf/public-docs/2012/nzddp_d_3rd_ed.pdf

(Hämtat 2019-01-21)